

GRETA
GRUPA EKSPERATA
ZA SUZBIJANJE
TRGOVINE LJUDIMA

GRETA(2017)37

**Izveštaj o sprovođenju
Konvencije Saveta Evrope
o borbi protiv trgovine ljudima
za Srbiju**

DRUGI KRUG EVALUACIJE

Usvojen 24 novembra 2017

Objavljen 29 januara 2018

courtesy translation / ljubazno prevođenje

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sekretarijat Konvencije Saveta Evrope
o borbi protiv trgovine ljudima
(GRETA i Komitet strana ugovornica)
Saveta Evrope
F-67075 Strazbur Cedex
Francuska

trafficking@coe.int

www.coe.int/en/web/anti-human-trafficking

Sadržaj

Preambula	4
I. Uvod	5
II. Najvažnije novosti u sprovođenju Konvencije u Srbiji	7
1. Novi trendovi u oblasti trgovine ljudima.....	7
2. Novosti u pravnom okviru.....	7
3. Novosti u institucionalnom okviru	8
4. Nacionalna strategija i akcioni planovi	9
5. Obuka relevantnih profesionalaca	10
6. Prikupljanje podataka i istraživanje	11
III. Nalazi po članovima	14
1. Sprečavanje trgovine ljudima	14
a. Mere za podizanje svesti o trgovini ljudima (član 5)	14
b. Mere za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (član 5)	15
c. Mere za sprečavanje trgovine decom (član 5).....	16
d. Društvene, ekonomske i druge inicijative za grupe ugrožene od trgovine ljudima (član 5)	19
e. Mere za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu uzimanja organa (član 5).....	21
f. Mere kojima se obeshrabruje potražnja (član 6)	22
g. Mere na granici (član 7)	22
2. Mere za zaštitu i unapređenje prava žrtava, kojima se garantuje ravnopravnost polova	23
a. Identifikacija žrtava trgovine ljudima (član 10)	23
b. Mere pomoći (član 12)	26
c. Identifikovanje i pomoć deci žrtvama trgovine ljudima (član 10. i 12).....	28
d. Zaštita privatnosti (član 11)	30
e. Vreme za oporavak i razmišljanje (član 13)	30
f. Dozvole boravka (član 14)	31
g. Nadoknada štete i pravna zaštita (član 15).....	31
h. Repatrijacija i povratak žrtava (član 16).....	33
3. Materijalno krivično pravo	34
a. Kriminalizacija trgovine ljudima (član 18).....	34
b. Kriminalizacija korišćenja usluga žrtve (član 19)	36
c. Odgovornost pravnog lica (član 22).....	36
d. Nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima (član 26).....	36
4. Istraga, krivično gonjenje i procesno pravo	37
a. Mere koje se odnose na delotvorne istrage (član 1, 27. i 29)	37
b. Zaštita svedoka i žrtava (član 28 i 30)	39
c. Nadležnost (član 31)	41
5. Međunarodna saradnja i saradnja sa civilnim društvom.....	42
a. Međunarodna saradnja (član 32. i 33)	42
b. Saradnja sa civilnim društvom (član 35).....	43
IV. Zaključci	45
Dodatak Spisak organa državne uprave, međudržavnih i nevladinih organizacija i drugih aktera civilnog društva s kojima je GRETA održala konsultacije.....	51
Коментари Владе	53

Preambula

Grupa eksperata za suzbijanje trgovine ljudima (GRETA) formirana je u skladu sa članom 36. Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: Konvencija), koja je stupila na snagu 1. februara 2008. GRETA je odgovorna za praćenje sprovođenja Konvencije od strane strana ugovornica, kao i za izradu izveštaja za evaluaciju mera koje preduzima svaka strana ugovornica.

GRETA je sastavljena od 15 nezavisnih i nepristrasnih stručnjaka iz različitih oblasti, koji su odabrani na osnovu svog profesionalnog iskustva u oblastima koje pokriva Konvencija. Mandat članova grupe GRETA je četiri godine, a može se obnoviti jednom.

Praćenje grupe GRETA po zemljama odnosi se na sve strane ugovornice Konvencije podjednako. U skladu sa članom 38. stav 1. Konvencije, GRETA ocenjuje sprovođenje Konvencije prateći proceduru podeljenu na krugove. Na početku svakog kruga, GRETA bira određene odredbe na kojima će zasnovati postupak evaluacije i definiše najprikladniji način za sprovođenje evaluacije. GRETA donosi upitnik za svaki krug evaluacije koji služi kao osnov za evaluaciju i upućuje se svim stranama ugovornicama.

Prvi krug evaluacije pokrenut je u februaru 2010. godine, a upitnik za ovaj krug poslat je svim stranama ugovornicama u skladu sa rasporedom koji je usvojila GRETA, koji uzima u obzir vreme stupanja na snagu Konvencije kod svake strane ugovornice. GRETA je organizovala posete svakoj zemlji ugovornici da bi prikupila dodatne informacije i održala direktne sastanke sa relevantnim akterima, kako iz državnog tako i iz nevladinog sektora. Do početka 2014. godine, većina strana ugovornica već je bila ocenjena ili je bila u toku ocenjivanja po prvi put, dok se broj strana ugovornica Konvencije i dalje uvećava.

GRETA je odlučila da pokrene drugi krug evaluacije Konvencije 15. maja 2014. Nakon prvog kruga praćenja, koji je obezbedio pregled sprovođenja Konvencije od strane svake strane ugovornice, GRETA je odlučila da tokom ovog novog kruga evaluacije ispita uticaj zakonodavnih, političkih i praktičnih mera na prevenciju trgovine ljudima, zaštitu prava žrtava trgovine ljudima i gonjenje trgovaca. Usvajanje pristupa zasnovanog na ljudskim pravima u borbi protiv trgovine ljudima ostaje u centru drugog kruga evaluacije. Pored toga, posebna pažnja se poklanja preduzetim merama za odgovor na nove trendove u oblasti trgovine ljudima i ugroženosti dece od trgovine ljudima. U svrhu drugog kruga evaluacije, GRETA je usvojila upitnik koji će poslati svim stranama ugovornicama koje su prošle prvi krug evaluacije, u skladu sa rasporedom koji je odobrila GRETA.

Izveštaji grupe GRETA zasnovani su na informacijama prikupljenim iz različitih izvora i sadrže preporuke koje imaju za cilj jačanje sprovođenja Konvencije od strane dotične strane ugovornice. U svojim preporukama, GRETA je usvojila upotrebu tri različita glagola – „apelovati“, „smatrati“ i „pozivati“ – koji odgovaraju različitim nivoima hitnosti preporučenih postupaka za usklađivanje zakonodavstva i/ili prakse strane ugovornice sa Konvencijom. GRETA koristi glagol „apelovati“ kada procenjuje da zakonodavstvo ili politike date zemlje nisu u skladu sa Konvencijom, ili kada pronade da, uprkos postojanju zakonskih odredbi i drugih mera, primena neke obaveze iz Konvencije nedostaje. U drugim situacijama, GRETA „smatra“ da su neophodna unapređenja da bi se u potpunosti ispunila obaveza iz Konvencije. „Pozivanjem“ zemlje da sledi svoja nastojanja u datoj oblasti, GRETA prepoznaje da su državni organi te zemlje na dobrom putu.

U pogledu procedure za pripremu izveštaja, GRETA razmatra nacrt izveštaja o svakoj strani ugovornici na plenarnoj sednici. Proces poverljivog dijaloga sa nacionalnim organima omogućava im da u roku od dva meseca daju svoje komentare na nacrt izveštaja grupe GRETA, da bi obezbedili dodatne informacije odnosno ispravili eventualne činjenične greške. GRETA uzima u obzir ove komentare tokom izrade finalnog izveštaja. GRETA usvaja finalni izveštaj na plenarnoj sednici i prenosi strani ugovornici na koju se odnosi, koja se poziva da dâ finalne komentare. Po isteku vremenskog roka od mesec dana, izveštaj grupe GRETA, zajedno sa eventualnim finalnim komentarima koje dostave državni organi, objavljuju se i šalju Komitetu strana ugovornica Konvencije.

I. Uvod

1. Prva evaluacije sprovođenja Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima (u daljem tekstu: Konvencija) od strane Srbije održana je tokom 2013-2014. Nakon prijema odgovora Srbije na prvi upitnik grupe GRETA 1. juna 2012. godine, organizovana je evaluaciona poseta zemlji od 15. do 19. aprila 2013. Nacrt izveštaja o Srbiji razmotren je na 17. sastanku grupe GRETA (1-5. jula 2013) a finalni izveštaj usvojen je na 18. sastanku grupe GRETA (4-8. novembar 2013). Nakon prijema komentara državnih organa Srbije, finalni izveštaj grupe GRETA objavljen je 16. januara 2014. godine.¹

2. U svom prvom izveštaju sa evaluacije, GRETA je zabeležila da je uspostavljen institucionalni okvir u Srbiji za borbu protiv trgovine ljudima, uključujući Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima i Savet za borbu protiv trgovine ljudima, sa ciljem da se okupe svi relevantni akteri radi koordinacije. GRETA je pozdravila nastojanja državnih organa Srbije da usvoje multidisciplinarni pristup identifikaciji žrtava trgovine ljudima, obrazovanjem Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Ipak, GRETA apeluje na organe da preduzmu dodatne korake i osiguraju pravilnu identifikaciju svih žrtava trgovine ljudima, usmeravanjem veće pažnje na identifikaciju žrtava trgovine ljudima zarad radne eksploatacije, kao i trgovine žrtvama među tražiocima azila i decom bez pratnje. Dodatno, GRETA apeluje na državne organe Srbije da osiguraju da sve mere pomoći koje su predviđene zakonom garantuju u praksi, uključujući odgovarajuć i siguran smeštaj za žrtve trgovine ljudima, uključujući muškarce i decu, i pristup zdravstvenoj zaštiti. Povrh toga, GRETA je pozvala organe da izvrše pregled zakonodavstva da bi osigurali da se period za oporavak i razmišljanje predviđen Konvencijom posebno definiše u zakonima i da osigura da žrtve trgovine ljudima mogu u potpunosti da iskoriste pravo na odobrenje boravka koje može da se produžava. Uprkos tome što postoje pravne mogućnosti za naknadu štete, nije bilo slučajeva uspešnih zahteva za naknadu štete žrtvama trgovine ljudima, a GRETA apeluje na državne organe Srbije da usvoje mere kojima će omogućiti i garantovati da žrtve trgovine ljudima imaju pristup naknadi štete, uključujući i kroz uspostavljanje državnog sistema za naknadu štete dostupan žrtvama trgovine ljudima. GRETA je pozdravila nastojanja policije i tužilaštva u borbi protiv trgovine ljudima u Srbiji i pozvala organe da dodatno razviju obuke i specijalizacije za istražitelje, tužioce i sudije. Konačno, GRETA je apelovala na organe u Srbiji da preduzmu dodatne mere da bi osigurali da su žrtve adekvatno zaštićene od potencijalne odmazde odnosno zastrašivanja u toku sudskih postupaka, uključujući i kroz pregled prakse direktnog suočavanja žrtava sa osumnjičenim trgovcima na sudu.

3. Na osnovu izveštaja grupe GRETA, Komitet strana ugovornica Konvencije je 7. februara 2014. godine usvojio preporuku za državne organe Srbije i zatražio od njih da izveste o preduzetim merama za ispunjenje ove preporuke do 7. februara 2016. godine.² Izveštaj koji su podneli državni organi Srbije razmotren je na 18. sastanku Komiteta strana ugovornica (23. maj 2016). Komitet Strana ugovornica odlučio je da prenese izveštaj organa grupi GRETA na razmatranje i da ga objavi.³

4. GRETA je 8. juna 2016. godine pokrenula drugi krug evaluacije Konvencije za Srbiju i poslala upitnik za ovaj krug državnim organima Srbije. Rok za dostavljanje odgovora na upitnik bio je 8. novembar 2016. godine. Srbija je dostavila svoj odgovor 8. februara 2017.⁴

¹ Izveštaj o sprovođenju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Srbije, GRETA(2013)19, dostupan na: <http://rm.coe.int/168063bdf5>

² Preporuka CP(2014)6 o sprovođenju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane Srbije, usvojena na 13. sastanku Komiteta strana ugovornica, 7. februara 2014. godine, dostupna na: <http://rm.coe.int/cp-2014-6-srb-en/168063bdf3>

³ Izveštaj koji su podneli državni organi Srbije o preduzetim merama za ispunjavanje preporuke Komiteta strana ugovornica CP(2014)6 o sprovođenju Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima, dostupan na: <http://rm.coe.int/1680657ec4>

⁴ Odgovor Srbije na upitnik za evaluaciju sprovođenja Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane strana ugovornica, drugi krug evaluacije: <http://rm.coe.int/16806f7bf9>

5. U pripremi ovog izveštaja, GRETA je iskoristila odgovor državnih organa Srbije na upitnik, pomenuti izveštaj koji je dostavljen Komitetu strana ugovornica i informacije koje je dobila od civilnog društva. Obavljena je poseta Srbiji od 6. do 10. marta 2017. u cilju održavanja sastanaka sa relevantnim državnim i nevladinim akterima, prikupljanja dodatnih informacija i ispitivanja praktične primene usvojenih mera. Posetu je obavila delegacija u sledećem sastavu:

- g. Jan van Dijk, prvi potpredsednik grupe GRETA;
- gđa Rita Theodoru Superman, članica grupe GRETA;
- g. David Dolidze, administrator u Sekretarijatu Konvencije.

6. Tokom posete, delegacija grupe GRETA sastala se sa g. Zoranom Lazarovim, pomoćnikom ministra unutrašnjih poslova, kao i sa službenicima Službe za borbu protiv organizovanog kriminala i Kancelarije za azil u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova, Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima u okviru Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva pravde, Ministarstva spoljnih poslova, Ministarstva prosvete, Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija, Ministarstva zdravlja, Ministarstva omladine i sporta, tužilaštva, Kancelarije za ljudska i manjinska prava, Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom i Komesarijata za izbeglice. Dalje, delegacija grupe GRETA sastala se sa predstavnikom Narodne skupštine Srbije i sudijom Vrhovnog kasacionog suda.

7. Odvojeni sastanci održani su sa predstavnicima nevladinih organizacija (NVO) i pravnicima. Delegacija grupe GRETA takođe se sastala sa predstavnicima lokalnih kancelarija Međunarodne organizacije za migracije (IOM), Visokog komesara Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR), Dečjeg fonda Ujedinjenih nacija (UNICEF) i Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS).

8. Tokom posete, delegacija grupe GRETA sastala se sa članovima regionalne mreže za borbu protiv trgovine ljudima u Sremskoj Mitrovici i posetila prihvatilište za žrtve nasilja u porodici i žrtve trgovine ljudima koje se tamo nalazi. Dodatno, GRETA je posetila dva prihvatna centra za izbeglice i tražioce azila koji se nalaze u Adaševcima odnosno u Šidu.

9. Spisak državnih organa, NVO i drugih organizacija sa kojima je delegacija održala konsultacije nalazi se u Dodatku ovom izveštaju. GRETA im je zahvalna za pružene informacije.

10. GRETA želi da se zabeleži saradnja državnih organa Srbije tokom posete, a posebno kontakt osobe koju su državni organi Srbije dodelili za vezu sa grupom GRETA, g. Mitra Đuraškovića, načelnika Odeljenja za suzbijanje prekograničnog kriminala, ilegalnih migracija i trgovine ljudima Ministarstva unutrašnjih poslova. Ipak, GRETA napominje da su državni organi Srbije dostavili svoj odgovor na upitnik drugog kruga uz kašnjenje od tri meseca. GRETA podseća da, u skladu sa članom 38. stav 2 Konvencije, strane ugovornice treba da odgovore na upitnik Grupe GRETA, kao i na svaki drugi zahtev za dostavljanje informacija grupi GRETA. Dostavljanje odgovora do označenog roka neodvojiv je deo obaveze u okviru saradnje sa grupom GRETA.

11. Nacrt ovog izveštaja GRETA je usvojila na svom 29. sastanku (3-7. jul 2017) a dostavljen je državnim organima Srbije na komentare 1. avgusta 2017. godine. Komentari državnih organa su primljeni 19. oktobra 2017. godine, i GRETA ih je uzela u obzir prilikom usvajanja završnog izvještaja na svom 30. sastanku (20-24. novembra 2017. godine). Izveštajem je obuhvaćeno stanje do 24. novembra 2017; događanja posle ovog datuma nisu uzeta u obzir u sledećoj analizi i zaključcima. U ovim zaključcima se ukratko prikazuje napredak koji je postignut od vremena prvog izvještaja, pitanja koja zahtevaju hitno delovanje i druge oblasti u kojima je potrebno dalje delovanje (videti strane 50-56).

II. Najvažnije novosti u sprovođenju Konvencije u Srbiji

1. Novi trendovi u oblasti trgovine ljudima

12. Srbija je i dalje primarno zemlja porekla žrtava trgovine ljudima, pod značajnim uticajem interne trgovine. U periodu od 2013. do 2016. godine, identifikovano je ukupno 296 žrtava trgovine ljudima u Srbiji (76 tokom 2013, 125 tokom 2014, 40 tokom 2015. i 55 tokom 2016). Većina njih su bili muškarci (130) koji su bili podvrgnuti trgovini u svrhu radne eksploatacije (20 tokom 2013, 98 tokom 2014, 1 tokom 2015, 6 tokom 2016), eksploatacije radi prosjačenja (2 tokom 2013) odnosno prinude na vršenje krivičnih dela (2 tokom 2013, 1 tokom 2015). Broj žena koje su identifikovane kao žrtve trgovine ljudima bio je 72, većina njih žrtve trgovine u svrhu seksualne eksploatacije (17 tokom 2013, 8 tokom 2014, 13 tokom 2015, 22 tokom 2016), ali takođe je bilo 5 slučajeva prinudnog braka, 1 slučaj radne eksploatacije, 1 slučaj prinudnog prosjačenja i 5 slučajeva višestruke eksploatacije. Među identifikovanim žrtvama bilo je 94 dece (uključujući 78 devojčica), koje su prvenstveno trgovane u svrhu seksualne eksploatacije, zatim prinudnog prosjačenja (12 devojčica i 10 dečaka), prinudnog braka (15 devojčica), radne eksploatacije (6 devojčica) i prinude na vršenje krivičnih dela (3 dečaka i 1 devojčica).

13. Tokom izveštajnog perioda, velika većina identifikovanih žrtava bile su državljani Srbije. Interna trgovina se nastavila i uticala na značajan broj ljudi (116). Prema organima, trgovci iskorišćavaju težak ekonomski položaj i ugroženost žrtava, uključujući i zavisnost od narkotika i koriste internet i društvene mreže za vrbovanje žrtava.⁵ Broj stranih žrtava trgovine ljudima identifikovanih u periodu 2013-2016. bio je 13 (šestoro iz Bosne i Hercegovine i po jedna osoba iz Avganistana, Albanije, Pakistana, Nepala, Sirije, Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije i Ukrajine).

14. Od 2015. godine, došlo je do naglog porasta broja izbeglica i migranata koji prolaze kroz Srbiju zbog njenog strateškog položaja na putu između regiona zahvaćenih sukobima na srednjem Istoku i u Aziji i Zapadne Evrope.⁶ Zabeleženo je da je oko milion ljudi prošlo kroz Srbiju u periodu 2015-2016. do zatvaranja tzv. „Balkanske rute“. Procenjuje se da trenutno 8.000 migranata boravi u Srbiji. Većina njih, posebno žena i dece, smeštena je u kampovima i prihvatnim centrima, ali se procenjuje da oko 1.300 njih nema registrovan smeštaj, spava u parkovima i na drugim improvizovanim lokacijama. Mnogi od ovih migranata su u teškom ekonomskom položaju i posebno su ugroženi od eksploatacije tokom nastojanja da nastave put ka Zapadnoj Evropi. Postoji zabrinutost da su se smanjila nastojanja na identifikaciji žrtava trgovine ljudima zbog toga što je organe, posebno graničnu policiju, preplavila migrantska situacija. Obzirom na ove izazove, GRETA napominje da je pravi obim trgovine ljudima u Srbiji verovatno dosta veći nego što ukazuje pomenuti broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima.

2. Novosti u pravnom okviru

15. Od prve evaluacije grupe GRETA, 2014. godine je usvojen Zakon o zapošljavanju stranaca, kojim je dato pravo stranim žrtvama trgovine ljudima da dobiju radnu dozvolu na period važenja odobrenja boravka. Dalje, izmene i dopune Zakona o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti koje su donete 2015. godine, utvrđuju odgovornost privremenih agencija za zapošljavanje koje nude zaposlenje u stranim zemljama da osiguraju da su poslovne ponude i uslovi za rad u skladu sa zakonodavstvom tih zemalja.

⁵ Više detalja nalazi se na 3. strani Odgovora državnih organa Srbije na upitnik grupe GRETA za drugi krug evaluacije, dostupan ovde: <http://rm.coe.int/16806f7bf9>.

⁶ UNHCR je procenio da je preko pola miliona ljudi ušlo u Srbiju između oktobra 2015. i septembra 2016, a da je velika većina njih prolazila kroz Srbiju na putu ka drugim zemljama. Prema Frontex-u, region Zapadnog Balkana je 2015. doživeo 16-ostruko povećanje ilegalnih prelazaka granice u odnosu na prethodnu godinu, prvenstveno ljudi iz Sirije, Iraka i Avganistana. Vidi Frontex, *Vulnerability and exploitation along the Balkan route – Identifying victims of human trafficking in Serbia*, 2016, dostupno na: <http://www.faf.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/faf-rapporter/item/vulnerability-and-exploitation-along-the-balkan-route-2>

16. Novi Zakon o policiji usvojen je u januaru 2016. godine i uvodi promene u strukturi policije i raspodeli poslova, uključujući i borbu protiv trgovine ljudima, na različite uprave (vidi stav 182).

17. GRETA je obaveštena da je u pripremi nov nacrt Zakona o strancima koji sadrži odredbe kojima se uređuje period za oporavak i razmišljanje i privremeni boravak žrtava trgovine ljudima (videti tačke 146. i 150.), kao i druga pitanja koja su predmet Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima. **GRETA bi želela da bude informisana o usvajanju novog Zakona o strancima.**

3. Novosti u institucionalnom okviru

18. Sastav Saveta za borbu protiv trgovine ljudima, koji je stručno savetodavno telo Vlade, obnovljen je od strane Vlade 30. oktobra 2015. Osim ministra unutrašnjih poslova koji predsedava Savetom, u njegovom radu učestvuju ministar finansija, ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i ministar pravde. GRETA bi želela da bude obaveštena o broju sastanaka koje je Savet za borbu protiv trgovine ljudima održao u periodu 2014-2017. GRETA napominje da od 2014. godine nije bilo održanih sastanaka Saveta za borbu protiv trgovine ljudima. Po usvajanju nove Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima 4. avgusta 2017. godine, Vlada planira da odobri novi sastav Saveta, i očekuje se da će on da održi svoj prvi sastanak do kraja 2017. godine. **GRETA bi želela da bude informisana o novom sastavu Saveta.**

19. Kao što je zabeleženo u prvom izveštaju grupe GRETA, Republički tim za borbu protiv trgovine ljudima odgovoran je za koordinaciju aktivnosti na borbi protiv trgovine ljudima između različitih aktera. Njegov sastav ostaje nepromenjen (npr. predstavnici 10 državnih organa, devet NVO, dve druge organizacije i stručna tela i četiri međunarodne organizacije).⁷ Međutim, rad republičkog tima je prekinut 2013. godine, jer se čekalo usvajanja nove Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima. Nakon nedavnog usvajanja ove strategije, u toku je procedura obrazovanja nove Radne grupe za sprovođenje i praćenje Strategije. **GRETA bi želela da bude informisana o sastavu nove Radne grupe za praćenje implementacije Strategije.**

20. Koordinacija nacionalne akcije za borbu protiv trgovine ljudima prenet je iz Uprave granične policije na Direkciju policije, u okviru koje je obrazovana *Kancelarija za koordinaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima* na nacionalnom nivou. Kancelarijom rukovodi novoimenovani Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima a u njoj rade četiri policijska službenika. Kancelarija je operativna od 1. septembra 2017. godine, i obezbeđen joj je kancelarijski prostor u zgradi Narodne skupštine.⁸ **GRETA pozdravlja nedavno imenovanje Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i obrazovanje namenske kancelarije, što odgovara jednoj od preporuka iz prvog izveštaja ekspertske grupe GRETA. GRETA poziva državne organe Srbije da Nacionalnom koordinatoru za borbu protiv trgovine ljudima obezbede odgovarajuće resurse kako bi mu se omogućilo efikasno sprovođenja poverenih zadataka.**

21. Centar za zaštitu trgovine ljudima i dalje je odgovoran za identifikaciju žrtava trgovine ljudima i obezbeđuje njihovo upućivanje radi pomoći i zaštite.⁹ U januaru 2016. godine, Centar je potpisao sporazum o saradnji sa NVO Astra da bi formalizovao saradnju u oblasti identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima. Dodatno, u januaru 2017. godine, Centar je potpisao protokol o saradnji na pronalaženju zaposlenja za žrtve trgovine ljudima sa Nacionalnom službom za zapošljavanje. Centar je uključen u informisanje volontera i zaposlenih u prihvatnim centrima za migrante i tražioce azila o potrebi da se identifikuju i upute moguće žrtve trgovine ljudima. **GRETA pozdravlja ove novosti i poziva državne organe Srbije da pružaju kontinuiranu podršku radu Centra.**

⁷ Vidi stav 24-26. prvog izveštaja Grupe GRETA za Srbiju.

⁸ Odlukom Vlade od 6. oktobra 2017. za Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima imenovan je Mitar Đurašković.

⁹ Vidi stav 29-31. prvog izveštaja grupe GRETA za Srbiju.

22. NVO i dalje imaju vitalnu ulogu u aktivnostima na borbi protiv trgovine ljudima u Srbiji, kroz učešće u Republičkom timu, sprovođenje istraživanja, projekata, pružanje obuka i učešće u identifikaciji i pomoći žrtvama trgovine ljudima (vidi na primer stav 47-48, 52, 65-55, 112, 126). Međutim, kako prenose predstavnici civilnog društva i međunarodnih organizacija, duh otvorenosti i inkluzivne saradnje koji je postojao od strane vlasti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima u Srbiji, uključujući i korišćenje ekspertize NVO za određene poslove, poput pružanja usluga žrtvama trgovine ljudima, oslabio je tokom proteklih godina (vidi takođe stav 213).

4. Nacionalna strategija i akcioni planovi

23. Kao što je zabeleženo u prvom izveštaju grupe GRETA, Ministarstvo unutrašnjih poslova pokrenulo je pripremu nove nacionalne strategije za period 2013-2018. Javna rasprava o nacrtu Nacionalne strategije za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima, posebno ženama i decom i povezani akcioni plan za period 2013-2015. održana je u julu 2013. godine. Međutim, usvajanje nove Strategije je značajno kasnilo. Prema rečima državnih organa, do njenog usvajanja, nastavljena je primena prethodne Strategije borbe protiv trgovine ljudima, usvojene 2006. godine, pošto nije bila vremenski ograničena, pri čemu nije bilo pratećeg Akcionog plana jer je prethodni istekao u 2011. godini. Predstavnici državnih organa i nevladinih organizacija naglasili su da je odsustvo nove Strategije i Akcionog plana bilo značajna prepreka za mobilizaciju aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima i dostupnost resursa.

24. Nova Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom, i zaštite žrtava za period od 2017. do 2022. godine, zajedno sa pratećim Akcionim planom za period od 2017. do 2018- godine, konačno je usvojena na sednici Vlade 4. avgusta 2017. godine. Strategijom je određeno 16 ciljnih oblasti u kojima je neophodna dalja akcija protiv trgovine ljudima i postavljen niz konkretnih ciljeva, uključujući jačanje partnerstava na lokalnom, nacionalnom i međunarodnom nivou, prevenciju trgovine ljudima rešavanjem njenih osnovnih uzroka, poboljšanje otkrivanja slučajeva trgovine ljudima, efikasno gonjenje fizičkih i pravnih lica, poboljšanje identifikacije, zaštite i pomoći žrtvama trgovine ljudima kroz dugoročne programe socijalnog uključivanja i zaštitu dece od trgovine i iskorišćavanja u pornografiji i prostituciji. Predviđeno je da se ocena primene Strategije izvrši uz učešće organizacija civilnog društva. Određen je godišnji budžet za realizaciju Strategije, uključujući iznose sredstava koji će se izdvojiti iz budžeta Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva pravde, Ministarstva zdravlja, Ministarstva kulture i informisanja, Javnog tužilaštva i Pravosudne akademije. Prema navodima državnih organa Srbije, za realizaciju aktivnosti iz nove Strategije za 2017-2019. obezbeđena su sredstva u državnom budžetu u ukupnom iznosu od 89.656 € u dinarskoj protivvrdnosti.

25. Nije obavljena eksterna evaluacija sprovođenja prethodne nacionalne strategije i akcionog plana. Takav nezavisni monitoring, koji može da obavi nacionalni izvestilac ili neki drugi nezavisni mehanizam, sledi pristup borbi protiv trgovine ljudima zasnovan na ljudskim pravima koji se nalazi u osnovi Konvencije. GRETA je stanovišta da ključna odlika mehanizama nacionalnih izvestilaca u smislu člana 29. stav 4 Konvencije treba da bude sposobnost da kritički prate nastojanja i delotvornost svih državnih institucija, uključujući i nacionalne koordinate u oblasti borbe protiv trgovine ljudima i u tom cilju održavaju konstantnu razmenu sa civilnim društvom, istraživačima i drugim relevantnim akterima. Strukturalno razdvajanje ovih funkcija praćenja i izvršilačkih funkcija omogućava objektivnu evaluaciju sprovođenja zakonodavstva, politika i aktivnosti u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, identifikaciju nedostataka i mana, kao i formulaciju sveobuhvatnih preporuka za zakone i politike. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da uspostave nezavisnog nacionalnog izvestioca ili odrede kao ekvivalenta nacionalnom izvestiocu odvojenu organizacionu jedinicu ili drugi nezavisni mehanizam za praćenje aktivnosti državnih institucija u oblasti borbe protiv trgovine ljudima¹⁰.**

¹⁰ GRETA napominje da je osnivanje nezavisnog nacionalnog izvestioca za borbu protiv trgovine ljudima u Srbiji predviđeno u Nacionalnom akcionom planu o pregovorima o pristupanju EU za poglavlje 24 Pravda, sloboda i sigurnost.

5. Obuka relevantnih profesionalaca

26. U svom prvom izveštaju, GRETA je pozdravila nastojanja u Srbiji da se pruže obuke na temu trgovine ljudima i pozvala državne organe Srbije da nastave unapređivanje znanja i senzitivisanosti relevantnih profesionalaca (uključujući policijske službenike, socijalne radnike, stručnjake na polju zaštite dece, inspektore rada, zdravstvene radnike, javne tužioce, sudije, medije i druge grupe) o trgovini ljudima i pravima žrtava.

27. Ministarstvo unutrašnjih poslova ima tri programa obuke za policijske službenike (osnovnu policijsku obuku, stručno usavršavanje i specijalizovanu obuku). Osnovna policijska obuka sadrži modul pod nazivom „Pružanje podrške, zaštite i pomoći žrtvama“, koja ima za cilj da obezbedi znanje i veštine za praćenje dela trgovine ljudima i rad sa žrtvama. Tokom 2014. godine ovaj modul je prošlo 570 policijskih službenika, a u 2015. i 2016. 548. Specijalizovani kurs obuke o trgovini ljudima održan je od 24. do 30. oktobra 2016. i uključio 15 policijskih službenika.¹¹ Dalje, Kriminalističko-policijska akademija je u svoj nastavni program uključila predmet ilegalne migracije i trgovina ljudima. Tokom 2016. godine 116 studenata, a tokom 2015. 61 student pohađao je ovaj kurs, koji je trajao ukupno 75 nastavnih sati.

28. Nakon izrade „Nacionalnih indikatora za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima“ tokom 2014-2015. (u okviru projekta „Jačanje sistema identifikacije i zaštite žrtava trgovine ljudima“, koji sprovodi IOM u saradnju sa Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima), tim od 20 trenera održao je 25 dvodnevni obuka tokom 2015. Obuka je imala za cilj razvoj kapaciteta socijalnih radnika, policijskih službenika i prosvetnih radnika za korišćenje ovih indikatora. Prvi dan svake obuke bio je posvećen teorijskom znanju o trgovini ljudima, dok je drugi dan bio usmeren na primenu indikatora u situacijama iz života. Obuka je održana za 446 profesionalaca, uključujući 196 lica iz sistema socijalne zaštite, 118 policijskih službenika i 32 prosvetna radnika. Tokom 2016. godine organizovane su dve dodatne obuke za 80 prosvetnih radnika.

29. Tokom 2016. godine, Uprava granične policije u saradnji sa IOM-om, pripremila je kurs obuke za policijske službenike o identifikaciji žrtava trgovine ljudima. Održano je osam obuka za ukupno 237 službenika policije, uključujući njih 205 koji rade na granici i 32 iz područnih policijskih uprava.

30. U višim javnim tužilaštvima u Srbiji određeni su tužioci koji se posebno bave slučajevima trgovine ljudima i nastupaju kao kontakt osobe. Ovi tužioci prolaze obuke koje se sprovode u okviru programa Pravosudne akademije, u saradnji sa NVO Astra i Atina. Obuka je usmerena na komunikaciju sa žrtvama, ulogu tužilaca u skladu sa novim Zakonikom o krivičnom postupku (ZKP) i pristup žrtava naknadi štete. Osim toga, Tužilaštvo, Ministarstvo unutrašnjih poslova i NVO Astra su zajedno organizovali radionice posvećene formiranju Zajedničkih istražnih timova (ZIT), borbi protiv trgovine ljudima i krijumčarenja migranata, te pružanju podrške i pomoći žrtvama trgovine ljudima, u septembru 2014. godine, decembru 2015, novembru 2016. i maju 2017. godine. Za policijske službenike i tužioce su u 2016. i 2017. godini održane i dve zajedničke obuke posvećene borbi protiv organizovanog kriminala, uključujući trgovinu ljudima i finansijske istrage.

31. Dalje, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima i UNITAS humanitarni fond sproveli su program obuke „Zaštita dece i mladih u obrazovnom sistemu od trgovine ljudima“. On se sastojao od tri dvodnevne obuke uz učešće 125 nastavnika i stručnih saradnika. Priručnik za sistem obrazovanja pod nazivom „Zaštita učenika od trgovine ljudima“ objavljen je 2016. godine u okviru ovog projekta.

¹¹ Za dodatne detalje koji se odnose na program profesionalnog razvoja policijskih službenika u Srbiji, vidi stranu 14. Odgovora organa Srbije na upitnik grupe GRETA za drugi krug evaluacije.

32. U okviru projekta pod nazivom "Podrška ranom razvoju i socijalnom uključivanju dece kroz jačanje kapaciteta polivalentne patronažne službe i obezbeđenje kontinuiteta zdravstvene zaštite porodice" koji je sprovodilo Ministarstvo zdravlja i Institut za javno zdravlje uz podršku UNICEF-a, organizovana je dvodnevna obuka za ženske zdravstvene medijatore. Jedna od tema obuke bila je rad sa ženama žrtvama trgovine ljudima.

33. U avgustu 2016. godine, Međunarodna Federacija društava Crvenog krsta i Crvenog polumeseca sprovela je tri obuke za 60 članova nacionalnih timova za odgovor na katastrofe Crvenog krsta Srbije. Obuka je imala naziv „Kontakt sa žrtvom trgovine ljudima među migrantima – kako prepoznati i kako reagovati“ i imala je za cilj da obezbedi indikatore za otkrivanje žrtava. Među učesnicima bili su volonteri i profesionalci koji bi se mogli susresti sa mogućim žrtvama trgovine ljudima u toku rada sa migrantima.

34. Specijalizovane NVO nastavile su da pružaju obuku o trgovini ljudima. Na primer, NVO Astra organizovala je obuku za 49 socijalnih radnika u Beogradu i Novom Sadu o identifikaciji žrtava, relevantnim procedurama i pravima žrtava. Ona je takođe organizovala obuku o identifikaciji žrtava za lokalnu policiju, socijalne radnike i NVO. Kao što je pomenuto, NVO Astra organizovala je u saradnji sa Pravosudnom akademijom četiri obuke za tužioce. Ove aktivnosti obuke finansirali su GIZ, Fond za otvoreno društvo, Francuska ambasada u Srbiji, Fondacija OAK i UN Women.

35. Tokom evaluacione posete, grupu GRETA su obavestili predstavnici Inspekcije rada o nedostatku obuke iz oblasti trgovine ljudima za inspektore rada (vidi takođe stav 56). U period posle ove posete organizovana je radionica pod nazivom "Sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije - uloga inspektora rada i tržišnih inspektora" kroz projekat koji implementira Savet Evrope u sklopu zajedničkog programskog okvira Evropske unije i Saveta Evrope "Horizontalni fond za Zapadni Balkan i Tursku", 16. i 17. oktobra 2017. godine u Arandelovcu. Planirano je održavanje još jedne radionice za inspektore rada do kraja 2017. godine kao i izrada brošure sa indikatorima radne eksploatacije za inspektore rada. Osim toga, u okviru projekta CLEAR za inspektore rada je organizovana obuka posvećena eksploataciji dečijeg rada (videti i tačku 67). Prva obuka je realizovana 28. i 29. septembra u Kraljevu, ukupno je 24 učesnika prošlo ovu obuku (8 inspektora rada, 7 radnika centara za socijalni rad i 9 predstavnika policije), a naredne dve obuke treba da se realizuju u Zrenjaninu i Nišu do kraja 2017. godine.

36. GRETA podržava kontinuirane napore koje ulažu državni organi u Srbiji i civilno društvo na pružanju obuke o trgovini ljudima relevantnim profesionalcima. GRETA smatra da državni organi Srbije treba da obezbede obuku o trgovini ljudima za inspektore rada i nastavi pružanje sistematske obuke policijskim službenicima, socijalnim radnicima, stručnjacima na polju zaštite dece, licima koja nastupaju kao pravni staratelji dece, posebno strane dece bez pratnje roditelja, zdravstvenim radnicima, tužiocima, sudijama i pravicima.

6. Prikupljanje podataka i istraživanje

37. U svom prvom evaluacionom izveštaju, GRETA je smatrala da državni organi Srbije treba da povećaju razmenu statističkih podataka među agencijama odgovornim za prikupljanje različitih vrsta informacija koji se odnose na trgovinu ljudima, što bi trebalo da bude ispraćeno svim neophodnim merama za poštovanje prava subjekata podataka na zaštitu podataka o ličnosti (vidi takođe stav 142).

38. Kao što je objašnjeno u prvom izveštaju grupe GRETA, statistički podaci o identifikovanim žrtvama trgovine ljudima prikuplja Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima koji je odgovoran za vođenje baze podataka o žrtvama. Policijski službenici, centri za socijalni rad i drugi akteri koji mogu doći u kontakt sa žrtvama trgovine ljudima u obavezi su da kontaktiraju centar kada posumnjaju da je neko lice žrtva trgovine ljudima. Centar je napravio elektronski obrazac za unošenje podataka koji se odnose na pojedinačne slučajeve i još jedan elektronski obrazac za mesečno izveštavanje. Time je omogućeno prikupljanje i obrada podataka u skladu sa različitim kriterijumima, uključujući pol, starost, oblik trgovine (npr. transnacionalna ili unutrašnja), vrstu eksploatacije i državljanstvo žrtve. Mesečni statistički podaci i godišnji izveštaji objavljuju se na internet prezentaciji Centra.¹²

39. Prema navodima državnih organa, zaštita ličnih podataka se osigurava kroz enkripciju podataka i lozinke za relevantne zaposlene. Žrtve potpisuju sporazum koji omogućava Centru da čuva i koristi njihove lične podatke. Međutim, predstavnici specijalizovanih NVO napomenuli su da su zabrinuti zbog nejasnih procedura oko čuvanja poverljivosti ličnih podataka koje prikuplja centar i trajanja čuvanja takvih podataka nakon što žrtva trgovine ljudima napusti sistem pomoći.

40. Ministarstvo unutrašnjih poslova nastavlja da prikuplja podatke o istragama, sudskim postupcima i presudama za trgovinu ljudima, uključujući i broj žrtava trgovine ljudima uključenih u krivične postupke i broj osuđenih trgovaca ljudima. Kao što je već pomenuto u prvom izveštaju grupe GRETA, od decembra 2012. godine, Vrhovni kasacioni sud, Upravni sud i četiri apelaciona suda upravljaju softverom za vođenje predmeta, koji im omogućava da elektronski vode preko 11 miliona sudskih predmeta.

41. U svrhu pripreme, praćenja i evaluacije politika za borbu protiv trgovine ljudima, GRETA poziva vlasti u Srbiji da nastave izradu i održavanje sveobuhvatnog i koherentnog statističkog sistema o trgovini ljudima prikupljanjem pouzdanih statističkih podataka o merama zaštite i unapređivanja prava žrtava kao i o istrazi, gonjenju i sudskom odlučivanju u predmetima trgovine ljudima. Statistički podaci koji se odnose na žrtve treba da se prikupljaju od svih glavnih aktera, uključujući prihvatne centre za migrante i tražioce azila, a treba omogućiti razvrstavanje po polu, starosti, vrsti eksploatacije, zemlji porekla i/ili odredištu. To treba ispratiti svim neophodnim merama kojima će se osigurati pravo subjekata podataka na zaštitu podataka o ličnosti, uključujući i kada se od NVO koje rade sa žrtvama trgovine ljudima zahteva da obezbede informacije za nacionalnu bazu podataka.

42. U prvom evaluacionom izveštaju, GRETA je pozvala državne organe Srbije da nastave sprovođenje i podržavanje istraživanja o pitanjima koja se odnose na trgovinu ljudima kao značajan izvor informacija za evaluaciju postojećih programa i planiranje budućih mera politike. GRETA smatra da oblasti u kojima su bila potrebna dodatna istraživanja obuhvataju trgovinu ljudima u svrhu radne eksploatacije, trgovinu decom i trgovinu ljudima unutar Srbije.

43. Tokom 2015. godine, u okviru projekta „Jačanje kapaciteta za stratešku analizu i stratešku procenu u upravama kriminalističke policije ministarstava unutrašnjih poslova Srbije, Crne Gore i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, izrađen je izveštaj o proceni ozbiljne pretnje od organizovanog kriminala (engl. *Serious Organised Crime Threat Assessment, SOCTA*), koji je obuhvatio strateški pregled trgovine ljudima. Izveštaj je pripremljen uz učešće predstavnika Ministarstva unutrašnjih poslova, Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, Javnog tužilaštva, NVO Astra i Atina. U izveštaju, koji je objavljen 30. decembra 2015, utvrđeno je da je unutrašnja trgovina ljudima i dalje preovlađujuć oblik trgovine ljudima u Srbiji, iako je Srbija takođe zemlja tranzita i odredišta.

12

Dostupno na engleskom na: <http://www.centarzztlj.rs/eng/index.php/stats-and-reports>

44. U periodu 2012-2014, Uprava granične policije i Odeljenje za borbu protiv visoko tehnološkog kriminala Službe za borbu protiv organizovanog kriminala sproveli su EU twining projekat pod nazivom „Jačanje granične i visoko tehnološke bezbednosti“, koji je imao za cilj uspostavljanje efikasnog sistema za sprečavanje i suzbijanje ilegalnih migracija i trgovine ljudima u Srbiji, uključujući i kada su počinjeni kroz zloupotrebu visokih tehnologija i interneta. U okviru ovog projekta, sprovedeno je istraživanje zloupotrebe informacionih i komunikacionih tehnologija u svrhu trgovine ljudima i iregularnih migracija.¹³

45. U okviru međunarodnog projekta *Balkans ACT (Against Crime of Trafficking) Now!* (Balkan u borbi protiv krivičnog dela trgovine ljudima), koji sprovodi NVO Astra, sprovedeno je istraživanje o izvodljivosti uspostavljanja fonda za naknadu štete žrtvama u Srbiji, u okviru kojeg su ispitani mogući izvori finansiranja (vidi stav 158). Dalje, priručnik pod nazivom „Monitoring i evaluacija politika za suzbijanje trgovine ljudima: priručnik za zastupnike žrtava“¹⁴ izrađen je kao pomoćno sredstvo za NVO i lokalne samouprave za procenu zakona, politika i praksi u oblasti borbe protiv trgovine ljudima na osnovu indikatora. ASTRA takođe sprovodi praćenje sudskih postupaka u slučajevima trgovine ljudima i objavljuje godišnju analizu takvih slučajeva, sa naglaskom na položaj žrtava i zaštitu njihovih prava tokom postupka.

46. Dalje, tokom 2016. godine, NVO Astra, u saradnji sa NVO Grupa 484 i Autonomnim ženskim centrom objavila je istraživanje pod nazivom „Migranti i migrantkinje u iregularnom statusu u Republici Srbiji – aktuelna pitanja i perspektive“ koje je usmereno na položaj iregularnih migranata, sa posebnim naglaskom na žene, prepoznavanje rodno zasnovanog nasilja i rizika od trgovine ljudima.

47. Pored toga, Kriminalističko-policijska akademija objavila je nekoliko istraživačkih radova koji se odnose na trgovinu ljudima, uključujući i borbu protiv organizovanog kriminala i trgovine ljudima u odnosu na sajber kriminal i veze između iregularnih migracija i trgovine ljudima. Studenti akademije su tokom 2015. godine proizveli četiri studije o zaštiti žrtava trgovine ljudima, primene odredbe o nekažnjavanju, trgovine u svrhu uzimanja organa i trgovini decom kao vidu transnacionalnog organizovanog kriminala.

48. GRETA pozdravlja sprovedeno istraživanje o različitim aspektima trgovine ljudima u Srbiji i smatra da državni organi Srbije treba da promovišu i finansiraju dalja istraživanja, uključujući i o uticaju trenutne situacije na polju migracija na trgovinu ljudima, unutrašnjoj trgovini ljudima i osnovnim uzrocima različitih oblika trgovine ljudima.

¹³ Ovaj projekat sprovelo je Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije u saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova Velike Britanije i Policijskom upravom Češke republike. Više informacija dostupno je na: <http://www.centarzztj.rs/eng/index.php/latest-news/item/10-opening-ceremony-of-the-eu-twinning-project>

¹⁴ Dostupno putem linka: <http://www.lastrada.org.mk/mainarchive/monitoring%20handbook%20SRB-ENG.pdf>

III. Nalazi po članovima

1. Sprečavanje trgovine ljudima

a. Mere za podizanje svesti o trgovini ljudima (član 5)

49. Da bi se podigla svest o trgovini ljudima, svake godine državni organi Srbije organizuju aktivnosti na obeležavanju Svetskog dana borbe protiv trgovine ljudima (30. jul) i Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima (18. oktobar). Aktivnosti obuhvataju konferencije za štampu i okrugle stolove uz učešće eksperata iz Srbije i inostranstva, novinara i specijalizovanih NVO.¹⁵ Na primer, povodom Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima 2016. godine, Radio televizija Srbije emitovala je film „Posmatrači“, za koji je scenario pisan u konsultacijama sa Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima i Ministarstvom unutrašnjih poslova.¹⁶ Film je rađen u koprodukciji NVO Unitas fonda, *Mikser House-a*¹⁷, Radio televizije Srbije i Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Zasnovan je na istinitim pričama troje mladih koji su postali žrtve trgovine ljudima i apeluje na gledaoce da potraže pomoć od specijalizovanih institucija.

50. NVO Astra sprovodi kampanju pod nazivom „Sprečimo, zaštitimo, nadoknadimo“ sa ciljem podizanja svesti javnosti o trgovini ljudima i pravima žrtava, uključujući i pravo na naknadu štete od počinioca ili od države.¹⁸

51. U okviru Crvenog krsta Srbije formiran je Odbor za borbu protiv trgovine ljudima 2014. godine. Povodom Evropskog dana borbe protiv trgovine ljudima 2014, sprovedene su aktivnosti na podizanju svesti o trgovini ljudima za zdravstvene radnike, uključujući i studente medicine, profesore i druge stručnjake. Volonteri Crvenog krsta su 2016. godine postavili na mestima javnog okupljanja predstave zasnovane na situacijama trgovine ljudima i lutku koja simbolizuje žrtvu trgovine ljudima na trgovima, ulicama i u izlozima.

52. U kontekstu povećanog priliva migranata i tražilaca azila, organi zaduženi za prijem migranata pružaju, u saradnji sa NVO i međunarodnim organizacijama, informacije o pravima migranata u Srbiji i rizicima od trgovine ljudima. Grupa Crvenog krsta Srbije za razvoj projekata pripremila je paket elektronskog edukativnog materijala sa ciljem podizanja svesti o situaciji migranata među volonterima koji rade sa ovom kategorijom ljudi.

53. Nije održana procena uticaja pomenutih mera za podizanje svesti. Prema nekim sagovornicima, postoji potreba za koordinacijom kampanja za informisanje i podizanje svesti.

54. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave sprovođenje kampanja za informisanje i podizanje svesti o različitim oblicima trgovine ljudima. Buduće mere za podizanje svesti treba osmisliti u svetlu procene prethodnih mera i usmeriti se na prepoznate potrebe.**

¹⁵ Za dodatne detalje vidi stranice 21-22 izveštaja koji su državni organi Srbije podneli o preduzetim merama za ispunjavanje preporuka Komiteta strana ugovornica CP(2014)6 o sprovođenju Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, dostupnog na: <http://rm.coe.int/1680657ec4>

¹⁶ Film je dostupan na: <http://www.youtube.com/watch?v=hI8UC1ZqVZs&t=5s>.

¹⁷ Više informacija dostupno je na: <http://festival.mikser.rs/en/about-mikser-house/>

¹⁸ Za više informacija posetite internet prezentaciju kampanje: <http://nadoknadimo.org/home>

b. Mere za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (član 5)

55. U svom prvom izveštaju GRETA je smatrala da državni organi Srbije treba da ojačaju rad na borbi protiv trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije uključivanjem civilnog društva, inspekcije rada, preduzeća, sindikata i agencija za zapošljavanje kroz zajedničku platformu i unaprede identifikaciju i pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije.

56. Tokom 2015. godine, Inspekcija rada (u okviru Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja) dobila je ovlašćenje da ispita registrovane i neregistrovane poslodavce u svim granama privrede u Srbiji. Međutim, privatna domaćinstva koja mogu zapošljavati radnike u domaćinstvu nisu pokrivena. Redovne inspeksijske posete treba da se najave tri dana unapred, ali takođe mogu da se obave i bez prethodne najave, ukoliko inspekcija primi informaciju o nezakonitom zapošljavanju. Iz organa navode da su od 2015. do marta 2017. inspekcije dovele do otkrivanja 813 osoba zaposlenih kršenjem zakonodavstva. Međutim, niko od njih nije upućen na identifikaciju žrtava trgovine ljudima. GRETA napominje da je kapacitet inspektora rada za otkrivanje slučajeva trgovine ljudima u Srbiji i dalje ograničen. Broj inspektora rada (238) nije srazmeran broju preduzeća koji proveravaju (356.000). Dalje, kao što je pomenuto u stavu 37, tokom proteklih pet godina nije organizovana specijalizovana obuka o otkrivanju trgovine ljudima radi radne eksploatacije za inspektore rada. Shodno tome, znanje o trgovini ljudima među inspektorima rada ograničeno je, a njihova sposobnost da identifikuju slučajeve trgovine ljudima mala.

57. Tržišna inspekcija (u okviru Ministarstva spoljne i unutrašnje trgovine i telekomunikacija) proverava agencije za zapošljavanje i posrednike u zapošljavanju koji nude zaposlenje u inostranstvu. Sve takve agencije moraju da budu registrovane kod Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. Izmene i dopune Zakona o zapošljavanju i osiguranju za slučaj nezaposlenosti, usvojene 2015. godine, prenose odgovornost na agencije za zapošljavanje da osiguraju da je oglašeno zaposlenje u inostranstvu legalno i da su uslovi rada u skladu sa zakonodavstvom zemlje zaposlenja. Od septembra 2015. godine do decembra 2016. godine, tržišna inspekcija sprovela je 49 inspekcija, što je dovelo do 21 postupka zbog odsustva važećih dozvola za angažovanje radnika. Međutim, GRETA je obavestena da je Tržišnoj inspekciji potrebno nekad do dva meseca da reaguje na prijave po pitanju ponuda za posao koje su netačne odnosno prevare, a u retkim slučajevima kada se agencija za zapošljavanje zatvori zbog kršenja, ljudi koji vode agenciju otvore novu pod drugim imenom sa sličnom delatnošću.

58. U okviru Strategije razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2014-2018, predviđena je priprema smernica za sprovođenje postupaka javne nabavke, promociju dobrih praksi primene društvenog aspekta postupaka javne nabavke (npr. mogućnosti da se uključe mladi, lica nezaposlena duže od godinu dana, starija lica) i za uspostavljanje sistema za evaluaciju i praćenje.¹⁹ GRETA je obavestena da se očekuje usvajanje novog Zakona o javnim nabavkama tokom 2017. godine. **GRETA bi želela da bude informisana o usvajanju novog Zakona o javnim nabavkama i njegovim odredbama koje se odnose na prevenciju i suzbijanje trgovine ljudima.**

59. Privredna komora Srbije usvojila je 2012. godine Kodeks korporativnog upravljanja, čiji je poseban deo posvećen društveno odgovornom poslovanju. Neke međunarodne kompanije prisutne u Srbiji razvile su program za borbu protiv trgovine ljudima u svom poslovanju i lancu snabdevanja.²⁰ Akcioni plan za sprovođenje nove strategije borbe protiv trgovine ljudima odredio je kao jedan od svojih ciljeva kreiranje modela saradnje sa kompanijama koje promovišu društveno odgovorno poslovanje. Trenutno ne postoji nacionalni akcioni plan o poslovanju i ljudskim pravima u Srbiji.

¹⁹ Dodatne informacije nalaze se na strani 37 Odgovora Srbije na Upitnik za evaluaciju sprovođenja Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima od strane strana ugovornica, drugi krug evaluacije: <https://rm.coe.int/16806f7bf9>

²⁰ Vidi dodatak na odgovor državnih organa Srbije na Upitnik grupe GRETA za drugi krug evaluacije.

60. U programskom okviru Evropske unije i Saveta Evrope pod nazivom „Horizontalni fond za Zapadni Balkan i Tursku“, Savet Evrope sprovodi akciju pod nazivom „Sprečavanje i borba protiv trgovine ljudima u Srbiji“ za period 2016-2018. Dostupni su stručni saveti u odnosu na pregled postojećih trendova o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u zemlji. U okviru ovog projekta izdat je „Izveštaj o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije u Srbiji“ u junu 2017. i predstavljen na seminaru održanom u Beogradu 21. juna. Na osnovu nalaza i preporuka iz ovog izveštaja, tokom 2017-2018. godine biće sprovedene aktivnosti na povećanju kapaciteta inspektora rada, službenika organa reda, sindikata i drugih aktera za otkrivanje, identifikaciju i pomoć žrtvama trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije (videti stav 67).

61. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave i pojačaju svoja nastojanja na sprečavanju trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, naročito tako što će:**

- **nastaviti senzitivaciju opšte javnosti i relevantnih službenika, posebno inspektora rada, tržišnih inspektora, policijskih službenika, tužilaca, sudija, zaposlenih u centrima za socijalni rad, nastavnika u srednjim i stručnim školama i zaposlenih u konzulatima o rizicima trgovine ljudima radi radne eksploatacije i pravima žrtava;**
- **proširiti mandat inspektorima rada da bi se pokrila privatna domaćinstva i da bi dobili sredstva i usmerenje da mogu aktivno da učestvuju u sprečavanju trgovine ljudima;**
- **pojačati praćenje agencija za zapošljavanje i privremeni rad i pregled zakonodavnog okvira u cilju pronalaženja rupa koje eventualno ograničavaju zaštitu odnosno preventivne mere;**
- **tesne saradnje sa sindikatima, civilnim društvom i privatnim sektorom u cilju podizanja svesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, sprečavanja trgovine kroz lance za snabdevanje i jačanja korporativne društvene odgovornosti, uzimajući u obzir Vodeće principe o poslovanju i ljudskim pravima²¹ i Preporuku CM/Rec(2016)3 o ljudskim pravima i poslovanju.²²**

c. Mere za sprečavanje trgovine decom (član 5)

62. Tokom 2016. godine, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i NVO Unitas fond započeo je sprovođenje projekta pod nazivom „Prevenција rizika od trgovine ljudima dece i mladih u Srbiji“. Prema informacijama državnih organa, aktivnosti prevencije koje se odnose na trgovinu ljudima sprovedene su u 589 škola, pokrivaju 6.273 nastavnika, 53.526 učenika i 4.190 roditelja.

63. Tokom 2015. godine u okviru inicijative „Mesec borbe protiv trgovine ljudima“, održan je 191 okrugli sto o trgovini ljudima u osnovnim i srednjim školama, studentskim gradovima i na fakultetima. Među govornicima bili su predstavnici Crvenog krsta Srbije, specijalizovanih NVO i stručnjaka iz oblasti socijalne zaštite. Ove aktivnosti su dosegle skoro 13.000 učenika i studenata i 1.296 nastavnika i profesora. Inicijativa je takođe obuhvatila prezentacije i emisije na radiju i televiziji.

64. Osim toga, Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, od 01. septembra 2017. godine, u svim osnovnim školama u Republici Srbiji, realizuje program „Osnovi bezbednosti dece“. Program je namenjen edukaciji učenika četvrtog i šestog razreda osnovnih škola, o bezbednosnim rizicima i pretnjama kojima su ugroženi, načinima prevencije i veštinama ostvarivanja bezbednosne zaštite. Predavanja obuhvataju osam nastavnih jedinica, od kojih je jedna „Prevenција i zaštita dece od trgovine ljudima“.

²¹ http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf
²² http://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf

65. Crveni krst Srbije trenutno sprovodi program borbe protiv trgovine ljudima sa ciljem smanjenja osetljivosti mladih na trgovinu ljudima. U okviru ovog programa, organizovana je obuka trenera za mlade edukatore iz Beograda, Kragujevca, Kraljeva i Koceljeva. Treneri su se obavezali da prenose informacije i drže obuke o trgovini ljudima deci u školama najmanje dve naredne godine.

66. Od 2015. godine Srbija je deo globalnog projekta Međunarodne organizacije rada (ILO) pod nazivom „Angažovanje i pomoć na nacionalnom nivou radi smanjenja dečjeg rada“ (CLEAR)²³. Projekat se sprovodi uz učešće Ministarstva unutrašnjih poslova, Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Inspekcije rada, Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima i centara za socijalni rad. Aktivnosti uključuju analizu pravnih instrumenata i razvoj preporuka za njihovo unapređenje, organizovanje radionica za predstavnike javnih institucija, sindikata, udruženja poslodavaca i civilnog društva, pripremu informativnog materijala, obuku inspektora rada i predstavnika institucija uključenih u otkrivanje i prevenciju dečjeg rada.

67. Još jedna aktivnost planirana u okviru CLEAR projekta jeste priprema pilot programa za romsku decu da se sklone sa ulice i motivišu da idu u školu. Takođe će biti sprovedeni mapiranje i analiza nacionalnih i lokalnih društvenih programa i politika koje se odnose na dečji rad, trgovinu decom i ugrožene grupe, poput romske dece. Takođe se planira priprema studije o eksploataciji dece uz naglasak na dečje prosjačenje i eksploataciju dece za proizvodnju materijala sa seksualno eksplicitnim sadržajem. Jedan od ishoda projekta CLEAR bio je Uredba o utvrđivanju opasnog rada za decu, koju je Vlada usvojila 29. maja 2017. godine, a koja će se primjenjivati od 1. januara 2018. godine. Ostali rezultati uključuju predloge za izmene i dopune Zakona o radu, Zakona o javnom redu i miru i Opštem protokolu za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja. U cilju unapređenja kapaciteta inspekcije rada za efikasnu prevenciju, identifikaciju i zaštitu dece od zloupotrebe dečjeg rada kao i poboljšanja koordinacije i upućivanja između inspekcije rada, policije i centara za socijalni rad na lokalnom nivou, razvijena su dva seta kontrolnih lista²⁴. Pored toga, očekuje se da će do kraja novembra 2017. godine biti završena Mapa puta za eliminaciju dečjeg rada za period od 2018. do 2022. godine.

68. Vlada Srbije je 7. jula 2016. godine usvojila „Uredbu o bezbednosti i zaštiti dece pri korišćenju informaciono-komunikacionih tehnologija“, koja sadrži preventivne mere i uspostavlja saradnju između relevantnih organa. Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija odgovorno je za sprovođenje preventivnih mera kroz pružanje redovnih informacija deci, roditeljima i nastavnicima i uspostavljanje jedinstvenog mesta za pružanje saveta po pitanju bezbednosti na internetu. U periodu 2014-2016, Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija sprovelo je dva projekta pod nazivom „Klikni bezbedno“ i „BITNO karavan“ sa ciljem informisanja dece, roditelja i nastavnika o bezbednosti na internetu i onlajn nasilju. U sklopu projekta „BITNO karavan“, od aprila do juna 2016, održane su prezentacije u školama u 15 gradova, kojima je prisustvovalo skoro 5.000 đaka uzrasta od 11 do 15 godina. Ministarstvo je takođe podržalo projekat „Sto škola za detinjstvo bez patnje“, koji je sproveo Centar za edukaciju i prevenciju društvene patologije „Dorotej“, sa ciljem podizanja svesti školske dece o rizicima vezanim za korišćenje interneta, posebno u pogledu vrbovanja na društvenim mrežama.

69. Deca koja žive i rade na ulicama Beograda i većih gradova Srbije potencijalno su ugrožena od trgovine ljudima i eksploatacije. Grad Beograd, Ministarstvo unutrašnjih poslova i NVO *Save the Children* su 29. marta 2016. potpisali sporazum o saradnji i formirali radnu grupu za prevenciju i zaštitu dece koja žive i rade na ulici i dece žrtava nasilja. Dodatno, protokol o aktivnostima relevantnih organa i institucija koje rade sa decom koja žive i rade na ulici usvojen je 18. novembra 2016. GRETA se poziva na Zaključne primedbe Komiteta za prava deteta (CRC) za Srbiju, koje pozivaju državne organe Srbije da procene broj dece koja žive i rade na ulicama.²⁵

²³ https://www.dol.gov/ilab/projects/summaries/GlobalCLEAR_FY13.pdf

²⁴ Dostupno na sajtu Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja: <https://www.minrzs.gov.rs/lat/kontrolne-liste-ir.html>

²⁵ Komitet za prava deteta, [Zaključne primedbe u vezi sa kombinovanim drugim i trećim periodičnim izveštajem Srbije](#), 74. sednica (16. januar – 3. februar 2017).

70. U prvom evaluacionom izveštaju, GRETA je pozvala državne organe Srbije da nastave da preduzimaju korake na obezbeđivanju registracije svih lica, i kao preventivne mere i da bi se izbegla ponovna trgovina ljudima. Od 2016. godine uvedena je nova administrativna procedura za registraciju rođenih lica. Ona omogućava roditeljima da registruju novorođenče bez odlaska u matičnu službu, uključujući i dodelu jedinstvenog matičnog broja građana. Međutim, GRETA je obaveštena da roditelji koji nemaju identifikacioni dokument ne mogu da registruju svoju decu. Prema podacima UNICEF-a za 2014. godinu, oko 4,7% romske dece stare 5 godina nije registrovano. GRETA se poziva na Zaključne primedbe CRC-a, prema kojima oko 8.500 lica nije registrovano po rođenju.²⁶ Državni organi Srbije su naveli da su zakonske i institucionalne pretpostavke za upis u matične knjige rođenih unapređene usvajanjem Zakona o vanparničnom postupku iz 2012. godine i zaključivanjem Memoranduma o razumijevanju između Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave, Kancelarije zaštitnika građana i predstavništva UNHCR-a u Srbiji. Državni organi su takođe ukazali na praktične mere koje se preduzimaju za poboljšanje pristupa upisu u matične knjige, uključujući obuku za pravosuđe, zaposlene u centrima za socijalni rad, zdravstvene medijatore i prosvetne asistente. Takođe su preduzete mere za identifikaciju lica koja nisu upisana u matične knjige rođenih, kako bi im se pomoglo da se upišu, uključujući putem pružanja besplatne pravne pomoći.

71. Deca bez pratnje se suočavaju sa rizicima od eksploatacije i trgovine ljudima. Među procenjenih 8.000 migranata i tražilaca azila koji su bili u Srbiji u martu 2017. godine, oko 47% su bila deca, uključujući procenjenih 670 do 800 dece bez pratnje. Većina ove dece živi u prihvatnim centrima za tražioce azila i migrante, zajedno sa odraslima, bez adekvatnih objekata odnosno obučenog osoblja. Delom zbog ograničenog broja mesta u centrima za azil i/ili izbegličkim kampovima, veći broj dece spava na ulici u nebezbednim i nehygienjskim uslovima. U svojim komentarima na nacrt izveštaja koji je dala GRETA, državni organi Srbije su naveli da su od druge polovine maja 2017. godine neki od migranata koji su boravili izvan prihvatnih centara po Beogradu sada smešteni u prihvatne centre. Strana deca bez pratnje dobijaju staratelje među zaposlenima u centrima za socijalni rad, odgovornim za područje na kom se nalazi prihvatni centar. Obzirom da je nedovoljno zaposlenih u centrima za socijalni rad, jedan zaposleni može imati čak i 50 dece pod svojim starateljstvom. Nakon donošenja Zakona o načinu određivanja maksimalnog broja zaposlenih 2015. godine, kao i odluke države da smanji broj radnih mesta u javnom sektoru za 14.500, praktično je nemoguće zaposliti dodatne ljude u prihvatnim centrima i centrima za socijalni rad. Čak i kada se angažuje dodatno osoblje po projektima koji se finansiraju iz vanbudžetskih sredstava (uglavnom od strane međunarodnih organizacija), centri za socijalni rad i prihvatni centri za migrante i tražioce azila i dalje imaju nedovoljan broj zaposlenih. Prema Zaključnim primedbama CRC-a, prevodilačke usluge su neadekvatne i postoje kašnjenja u dodeli staratelja, koji često nisu adekvatno obučeni za ovaj zadatak.

72. Državni organi Srbije su informirali GRETA da je, u skladu sa principom najboljeg interesa deteta, pristup obrazovanju pruža svoj deci migrantima koja su školskog uzrasta, bez obzira na njihov pravni status i da je tokom školske godine 2017/2018, oko 546 dece migranata počelo da pohađa nastavu u 33 različite škole.

²⁶ GRETA se takođe poziva na Zaključne primedbe Komiteta o pravima deteta za Srbiju, u kojima se izražava "zabrinutost zbog uporne diskriminacije romske dece u svim oblastima života, što je jedan od glavnih razloga koji dovode do smeštanja romske dece u institucije" i o "činjenici da se romska deca, kao i deca sa invaliditetom, deca migranti, izbeglice i deca koja traže azil, deca iz manjinskih grupa, deca koja žive u udaljenim područjima, deca na ulici, deca sa HIV/AIDS-om i deca lezbejske, gej, biseksualne i transrodne orijentacije i dalje se suočavaju sa diskriminacijom u pogledu pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i adekvatnom stanovanju." Komitet za prava deteta, [Zaključne primedbe u vezi sa kombinovanim drugim i trećim periodičnim izveštajem Srbije](#), 74. sednica (16. januar – 3. februar 2017).

73. **Upućujući na odredbe člana 5, stav 5 Konvencije, po kojima Svaka strana ugovornica treba da preduzme posebne mere u cilju smanjenja izloženosti dece trgovini ljudima, kao i na Akcioni plan Saveta Evrope o zaštiti djece izbeglica i migranata (2017-2019)²⁷, GRETA poziva državne organe Srbije da pojačaju svoje napore u oblasti sprečavanja trgovine decom, a naročito:**

- **obezbeđivanjem da deca bez pratnje i razdvojena deca budu efikasno zbrinuta, uključujući kroz siguran i odgovarajući smeštaj, te da centri za prihvatanje migranata, centri za socijalni rad i ustanove za decu imaju adekvatne ljudske i finansijske resurse za efikasno izvršavanje svojih zadataka;**
- **obezbeđivanjem blagovremenog postavljanja staratelja i efektivnog starateljstva stranjoj deci bez pratnje.**

74. **Osim toga, GRETA smatra da državni organi Srbije treba nastaviti svoje napore na:**

- **podizanju svesti o rizicima trgovine ljudima među djecom, roditeljima, nastavnim osobljem i stručnjacima za zaštitu dece, s posebnim obraćanjem pažnje na romske zajednice i decu u uličnim situacijama;**
- **obezbeđivanju da sva deca budu upisana u matične knjige rođenih;**
- **promovisanju sigurnosti na mreži radi sprečavanja da se trgovina ljudima vrši zloupotrebom interneta.**

d. Društvene, ekonomske i druge inicijative za grupe ugrožene od trgovine ljudima (član 5)

75. U svom prvom izveštaju GRETA je apelovala na državne organe Srbije da uključe mere za sprečavanje trgovine ljudima romske nacionalnosti u Strategiju za unapređivanje položaja Roma u Srbiji i da pruže pomoć i zaštitu žrtvama. Vlada Srbije je 3. marta 2016. godine usvojila Strategiju za socijalno uključivanje Roma i Romkinja u Republici Srbiji za period 2016-2025. GRETA je dobila informaciju da ova strategija obuhvata mere usmerene na sprečavanje trgovine ljudima, kao i na zaštitu, podršku i reintegraciju žrtava.

76. Program romskih zdravstvenih medijatora, opisan u prvom evaluacionom izveštaju grupe GRETA, nastavlja sa primenom, a aktivno je 67 medijatora u 59 opština. Državni organi predviđaju povećanje njihovog broja na 90 do 2018. Medijatori su od izuzetnog značaja za omogućavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju i pribavljanju ličnih dokumenata ljudi iz romske zajednice. Medijatori su potencijalno vredan izvor informacija za identifikaciju rizičnih situacija i mogućih slučajeva trgovine ljudima. Međutim, prema mišljenju predstavnika javnih organa, potencijal zdravstvenih medijatora nije u potpunosti iskorišćen u borbi protiv trgovine ljudima i potrebna im je dodatna obuka o ovom pitanju i veća svest o njihovoj ulozi u tom pogledu.

77. U januaru 2017. godine, Nacionalna služba za zapošljavanje i Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima potpisali su protokol o saradnji radi podsticanju zapošljavanja žrtava trgovine ljudima. Protokol definiše načine ostvarivanja prava na zapošljavanje žrtava trgovine ljudima kao posebno ugrožene grupe, kao i konkretne korake koje treba preduzeti kako bi im se omogućilo zapošljavanje. Od potpisivanja Protokola, oko 36 žrtava trgovine ljudima je upućeno na korišćenje usluga Nacionalne službe za zapošljavanje i za njih su izrađeni individualni planovi zapošljavanja, uključujući za dalju edukaciju, stručno usavršavanje i prekvalifikaciju.

78. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja preduzima mere na jačanju ekonomskog položaja žena u nepovoljnom položaju i smanjivanju njihove ugroženosti. U okviru primene Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti za period od 2016. do 2020. i pratećeg Akcionog plana, u novembru 2016. godine ministarstvo je objavilo konkurs za predloge projekata NVO za unapređenje ekonomskog položaja žena, kroz stimulisavanje njihovog učešća u aktivnostima za sticanje prihoda. Od 81 prijave, ministarstvo je izabralo 12 projekata koji se odnose na socijalno preduzetništvo žena, obuku za jačanju njihovih kapaciteta, razvoj IT veština i proizvodnju organske hrane, sa ukupnim budžetom od 24.000 evra.

79. Borba protiv nasilja nad ženama kao jednog od osnovnih uzroka trgovine ljudima je još jedna od oblasti u kojoj se beleže pomaci od prve evaluacije, kako navode državni organi Srbije. Nakon što je Srbija ratifikovala Konvenciju Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici ("Istanbulsku konvenciju") 31. oktobra 2013. godine, Skupština Srbije je usvojila Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, koji je stupio na snagu 1. juna 2017. godine. U skladu sa Istanbulskom konvencijom, zakonom su uvedena nova krivična dela u KZ, uključujući i prinudni brak, kao i odredbe o zaštiti i pomoći žrtavama krivičnih dela propisanih Konvencijom. Osim toga, u 2016. godini Ministarstvo pravde je pokrenulo kampanju pod nazivom "Iskljuci nasilje" i predstavilo namensku veb stranicu kampanje²⁸. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja je u 2015. godini preporučilo svim školama da u svoje godišnje radne planove uključe radionice i okrugle stolove posvećene prevenciji rodno zasnovanog nasilja, diskriminaciji i segregaciji, kao i da osiguraju uključivanje učenika, roditelja, socijalnih službi, lokalnih tužilaštava i policije.

80. GRETA pozdravlja kontinuirani rad zdravstvenih medijatora i smatra da državni organi Srbije treba više da ih uključuju u prevenciju i otkrivanje trgovine ljudima u romskoj zajednici, tako što će obezbediti obuke zdravstvenim medijatorima u tu svrhu.

81. Iako prepoznaje već učinjene napore, GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dodatne mere na jačanju prevencije trgovine ljudima kroz socijalne, ekonomske i druge mere namenjene ugroženim grupama. One bi trebalo da obuhvate proaktivne mere za borbu protiv rodne neravnopravnosti, stereotipa i rodno zasnovanog nasilja i da omoguće pristup romske zajednice obrazovanju, tržištu rada i zdravstvenim uslugama.

82. Dalje, kao mera za sprečavanje trgovine ljudima, GRETA smatra da državni organi Srbije treba da razviju društvene i ekonomske inicijative za migrante i tražioce azila koji borave u Srbiji.

e. Mere za sprečavanje trgovine ljudima u svrhu uzimanja organa (član 5)

83. GRETA napominje da iako je trgovina ljudima u svrhu uzimanja organa definisana u Konvenciji a trgovina organima iz članova 4. do 8. Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudskim organima²⁹ posebno krivično delo, oni imaju slične uzroke, kao što je nestašica organa za odgovor na potražnju za presađivanjem i lošim ekonomskim i drugim uslovima koji dovode lica u osetljivu poziciju. Stoga, mere za sprečavanje trgovine organima mogu da pomognu sprečavanje trgovine u svrhu uzimanja organa, a takođe i obrnuto.³⁰ Među neophodnim merama prevencije, GRETA podvlači značaj jakog i transparentnog domaćeg sistema za uzimanje i presađivanje ljudskih organa i potrebu za obukom zdravstvenih radnika. GRETA takođe naglašava značaj sprovođenja temeljne istrage u svakom slučaju u kojem postoje informacije ili sumnja na trgovinu ljudima u svrhu uzimanja organa, obraćanjem pažnje na zloupotrebu osetljivosti „donatora“ i osiguravanjem da se sa „donatorima“ postupa kao sa žrtvama trgovine ljudima.

84. U Srbiji trgovina ljudima radi uzimanja organa inkriminisana je u skladu sa članom 388 KZ. Presađivanje organa uređuje Zakon o transplantaciji organa, koji je na snazi od 1. januara 2010. Ovaj zakon postavlja obaveze u odnosu na presađivanje organa sa živih davalaca, koje je uslovljeno pisanim pristankom davaoca. Zdravstvene ustanove uključene u uzimanje, distribuciju, presađivanje i utvrđivanje podudarnosti moraju da imaju dozvolu Ministarstva zdravlja. U skladu sa članom 10. stav 10 zakona, uslove, opremu i kadrove propisuje ministar zdravlja. Međutim, kako takav pravilnik još nije usvojen, zdravstvenim ustanovama se ne izdaju nikakve nove dozvole. Pet transplantacionih centara koji trenutno obavljaju presađivanje organa u Srbiji vrše ovu delatnost od 1975. godine i to na osnovu prethodno izdatih dozvola u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

85. Očekuje se da će novi Zakon o transplantaciji organa biti upućen u Narodnu skupštinu u novembru 2017. godine. Prema navodima državnih organa, on uključuje zahtev za nadzor nad zdravstvenom negom i oporavkom donatora i primaoca organa, što nije slučaj prema važećim zakonskim propisima. **GRETA bi želela da bude informisana o usvajanju novog Zakona o transplantaciji organa.**

86. U skladu sa informacijom Ministarstva unutrašnjih poslova, 2014. godine pokrenuto je šest krivičnih postupaka protiv pet muškaraca i jedne žene, državljana Srbije, za krivična dela propisana u skladu sa članom 79. Zakona o transplantaciji organa, za nuđenje svojih organa za prodaju putem interneta. Kako navode organi, ni jedan od ovih slučajeva nije imao elemente trgovine ljudima.

87. Državnim organima Srbije nisu poznati podaci o broju uključenih srpskih državljana u ilegalno presađivanje organa bilo u zemlji bilo u inostranstvu. Uprava za biomedicinu Ministarstva zdravlja raspolaže podacima o broju građana Srbije koji su izvršili presađivanje organa u inostranstvu i čije se zdravstveno stanje prati u transplantacionim centrima u Srbiji. U septembru 2016. godine, Srbija je imenovala kontakt osobu iz Uprave za biomedicinu za povezivanje u vezi sa krivičnim delima u oblasti trgovine organima. Osim toga, GRETA napominje da je 25. januara 2017. Srbija postala pridruženi član Eurotransplant.³¹

²⁹ Otvorena za potpisivanje 25. marta 2015. u Santjagu di Komposteli, Španija.

³⁰ Vidi „Trgovina organima, tkivima i ćelijama i trgovina ljudima u svrhu uzimanja organa“, zajednička studija Saveta Evrope/Ujedinjenih nacija (2009), posebno strane 55-56: „Trgovina ljudima u svrhu uzimanja organa u regionu OEBS-a: Analiza i nalazi“, OEBS *Occasional Paper* br. 6 (2013).

³¹ Eurotransplant je neprofitna organizacija odgovorna za raspodelu organa davalaca u Austriji, Belgiji, Hrvatskoj, Nemačkoj, Mađarskoj, Luksemburgu, Holandiji i Sloveniji. Dodatne informacije mogu se naći na: http://www.eurotransplant.org/cms/index.php?page=about_brief

88. Prema navodima državnih organa, lekari nisu još obučeni o rizicima trgovine ljudima radi uzimanja organa i trgovine organima, ali nameravaju da to obave u bliskoj budućnosti. **GRETA smatra da, u okviru obuke koju prolaze, relevantni zdravstveni radnici uključeni u transplantaciju organa i drugi relevantni radnici, treba da budu senzitivisani o trgovini ljudima u svrhu uzimanja organa.**

89. **Osim toga, GRETA podstiče Srbiju da potpiše i ratifikuje Konvenciju Saveta Evrope protiv trgovine ljudskim organima, koja će stupiti na snagu 1. marta 2018. godine, jer bi to moglo da doprinese boljoj prevenciji trgovine ljudima radi uklanjanja organa.**

f. Mere kojima se obeshrabruje potražnja (član 6)

90. Kao što je već pomenuto u prvom evaluacionom izveštaju, korišćenje usluga lica koja su žrtve trgovine ljudima inkriminisano je 2009. godine članom 388. stav 8 KZ (vidi stav 175).

91. Državni organi su ukazali da aktivnosti podizanja svesti koje su pomenute u prethodnim stavovima (vidi stav 49) takođe služe da obeshrabre potražnju za uslugama lica koja su žrtve trgovine ljudima.

92. Državni organi Srbije su se pozvali na novi Zakon o javnom redu i miru, koji je usvojen 2016. godine, kojim su utvrđeni prekršaji odavanje prostituciji, ustupanje prostorija radi prostitucije i korišćenje usluga prostitucije (kažnjava se kaznom od 50.000 do 150.000 dinara, što je ekvivalentno vrednosti od 410 do 1.200 evra, odnosno zatvorom od 30 do 60 dana). Državni organi su informirali GRETA da je do 1. oktobra 2017. podneto ukupno 561 zahteva za pokretanje prekršajnog postupka zbog kršenja člana 16 Zakona (o javnom redu i miru). Prema navodima državnih organa, ovaj član ne predviđa prekršajnu odgovornost lica koja su bila primorana da pružaju seksualne usluge, jer bi se oni smatrali žrtvama trgovine ljudima. U slučaju da se prilikom postupanja državnih organa utvrdi da je lice bilo primorano da se bavi prostitucijom kao posledica seksualne ili druge vrste eksploatacije ili trgovine ljudima, isključuje se prekršajna odgovornost tih lica i prema njima se postupa kao prema žrtvama u linjenih krivičnih dela na njihovu šteti.

93. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da pojačaju svoja nastojanja da obeshrabre potražnju za uslugama lica koja su žrtve trgovine ljudima, za sve oblike eksploatacije, u partnerstvu sa civilnim društvom i privatnim sektorom. Treba preduzeti dodatne mere da bi se pojačala svest o rizicima trgovine ljudima i eksploatacije migranata i tražilaca azila prisutnih u Srbiji, koje bi takođe trebalo da se odnose i na aspekt potražnje.**

94. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da prate i pregledaju uticaj Zakona o javnom redu i miru na prepoznavanje trgovine žrtvama u svrhu seksualne eksploatacije, zaštitu i pomoć koja im se pruža, primenu principa nekažnjavanja i gonjenja trgovaca, uključujući i kroz nezavisna istraživanja.**

g. Mere na granici (član 7)

95. U svom prvom izveštaju, GRETA je smatrala da organi treba da učine dodatne napore na otkrivanju slučajeva trgovine ljudima u kontekstu granične kontrole i uvedu čeklistu za identifikaciju potencijalnih rizika od trgovine ljudima u sistem podnošenja zahteva za izdavanje vize.

96. Ministarstvo unutrašnjih poslova je 2016. godine, u saradnji sa IOM-om, pripremio priručnik pod nazivom „Humanitarno upravljanje granicama – Standardne operativne procedure za graničnu policiju“. Indikatori i smernice za identifikaciju žrtava (vidi stav 105) dostupni su svim službenicima granične policije u svrhu preliminarne identifikacije žrtava trgovine ljudima u kontekstu granične kontrole. Prema navodima državnih organa, priručnik i indikatori su distribuirani svim regionalnim centrima granične policije i koriste se tokom obuke pripadnika granične policije.

97. U slučaju transnacionalne trgovine ljudima, Ministarstvo unutrašnjih poslova je mišljenja da najozbiljnija pretnja koja omogućava prelazak državne granice jesu falsifikovana odnosno lažna lična dokumenta. Iz tog razloga, Uprava granične policije postavila je kao prioritet obezbeđivanje kontinuirane obuke za svoje zaposlene o otkrivanju falsifikovanih dokumenata.³² Uprava granične policije takođe je napravila „Priručnik o zaštićenim dokumentima, izrada i elementi zaštite-osnovni nivo“, sa ciljem da unapredi otkrivanje falsifikovanih dokumenata. Granični prelazi su opremljeni najnovijom tehnološkom opremom za skeniranje i elektronsko čitanje dokumenata, koja takođe omogućava beleženje putnika komercijalnih prevoznika.

98. U periodu 2014-2016, tokom vršenja kontrole državne granice, službenici granične policije uputili su na Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima tri pretpostavljene žrtve trgovine ljudima. U 2017. godini nije bilo takvih upućivanja.

99. Prema navodima predstavnika Uprave granične policije, veliki broj lica koja su prošla kroz Srbiju na vrhu migracionog talasa, kao i veoma kratko vreme koje su službenici granične policije imali da obave provere i analizu rizika, znatno je otežalo otkrivanje žrtava trgovine ljudima. GRETA je obavještena da će se u kontekstu reforme policije koja je u toku (vidi stav 182), odgovornost za borbu protiv trgovine ljudima preneti sa Uprave granične policije na Direkciju policije, ali bi Uprava granične policije zadržala nadležnost za otkrivanje mogućih žrtava trgovine ljudima u kontekstu kontrole granice. GRETA je takođe obavještena o usvajanju Strategije integrisanog upravljanja granicom i akcionog plana za njeno sprovođenje, kojom se predviđa jačanje kapaciteta u prepoznavanju žrtava trgovine ljudima kroz obuku granične policije i carine, saradnjom sa organizacijama civilnog društva kao i izgradnjom smještajnih kapaciteta za ranjive kategorije stranaca.

100. U kontekstu jačanja prekogranične saradnje u periodu od 2014-2016. uspostavljeno je šest zajedničkih kontakt centara Granične policije Srbije i graničnih policija susednih zemalja, uključujući Bosnu i Hercegovinu, Bugarsku, Hrvatsku, Mađarsku, Rumuniju i Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju. Nakon što su postali operativni, ovi kontakt centri obradili su ukupno 863 zahteva za razmenu informacija, od kojih se 27 odnosilo na sumnju na slučaj transnacionalne trgovine ljudima.

101. Pored toga što pozdravlja nastojanja na unapređenju kapaciteta službenika granične policije i identifikaciji žrtava trgovine ljudima, **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da pojačaju napore na otkrivanju potencijalnih žrtava na graničnim prelazima i obezbede obuku relevantnim službenicima kako bi omogućili rano otkrivanje i upućivanje mogućih žrtava trgovine ljudima među ugroženim grupama, poput migranata i tražilaca azila, uključujući decu bez pratnje i decu razdvojenu od roditelja.**

2. Mere za zaštitu i unapređenje prava žrtava, kojima se garantuje ravnopravnost polova

a. Identifikacija žrtava trgovine ljudima (član 10)

102. U svom prvom izveštaju GRETA je smatrala da državni organi Srbije treba da preduzmu dalje korake da osiguraju pravilnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima i da mogu da imaju koristi od svih mera pomoći i zaštite predviđenih Konvencijom, uključujući i kroz promovisanje učešća različitih agencija u identifikaciju žrtava kroz formalizaciju uloge i inputa specijalizovanih NVO i uključivanje drugih relevantnih aktera, poput inspektora rada, socijalnih radnika i zdravstvenih radnika; kao i poklanjanje dodatne pažnje identifikaciji žrtava trgovine ljudima među tražiocima azila i stranim maloletnicima bez pratnje.

³² Na primer, tokom 2016. godine kroz aktivnosti bilateralne saradnje sa ministarstvima unutrašnjih poslova Francuske, Nemačke, Austrije i Holandije, 80 službenika granične policije prošlo je osnovnu obuku o otkrivanju falsifikovanih dokumenata, 20 službenika je prošlo naprednu obuku, a dvoje službenika je prošlo ekspertsku obuku.

103. Kao što je napomenuto u prvom izveštaju grupe GRETA za Srbiju, usvojene su Standardne operativne procedure koje se odnose na identifikaciju i upućivanje žrtava trgovine ljudima u okviru Sporazuma o saradnji koji je potpisan 12. novembra 2009. godine između ministarstava unutrašnjih poslova, pravde, zdravlja, prosvete i rada i socijalne politike. SOP sadrže poglavlja u kojima su detaljno opisane procedure za identifikaciju žrtava, pružanje hitne nege i pomoći, dugoročnu pomoć, rehabilitaciju i reintegraciju, povratak u zemlju porekla, učesće u krivičnim postupcima i naknadu štete.

104. Od formiranja 2012. godine, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima zadužen je za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima u Srbiji, kao i za organizaciju i koordinaciju zaštite i pomoći žrtvama. Identifikaciju žrtava trgovine ljudima može da inicira policija, centar za socijalni rad, NVO, sklonište za žrtve nasilja u porodici, dom za decu bez roditeljskog staranja i druge relevantne strukture. Organ ili lice koje dođe u kontakt sa mogućom žrtvom trgovine ljudima treba da obavesti Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Po prijemu obaveštenja, zaposleni Centra odlaze na lokaciju gde je otkrivena moguća žrtva da obave razgovor i, uzimajući u obzir informacije dobijene od drugih aktera (poput policije, NVO, centra za socijalni rad) oni utvrđuju da li je dotično lice žrtva trgovine ljudima. Centar nastavlja da koristi upitnik za procenu indikatora i identifikaciju žrtava trgovine ljudima i standardizovan obrazac za beleženje relevantnih informacija.

105. Tokom 2014-2015. godine Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima, u saradnji sa IOM-om, Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, tužilaštvima i specijalizovanim NVO, izradio je Nacionalne indikatore za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za policiju, sistem socijalne zaštite i obrazovni sistem. Organizovana je obuka o korišćenju ovih indikatora za različite grupe stručnjaka (vidi takođe stav 28). GRETA je obaveštena da se uvođenje ovih indikatora podudarilo sa dolaskom velikog broja migranata, što je stvorilo dotad neviđen obim posla svim službama. Dalje, izrađene su smernice za službenike policije, pod nazivom „Indikatori za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za policiju“ koje su dostupne na intranetu Ministarstva unutrašnjih poslova.

106. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima objavio je na svojoj internet prezentaciji informacije o samoprepoznavanju i dostupnoj pomoći za žrtve trgovine ljudima. Informacije o dežurnom telefonu kojim upravlja Centar takođe su dostupne na lecima, informativnim posterima i internet prezentaciji Centra. Dalje, napravljena su dva letka, jedan o Centru i jedan o mogućim vidovima pomoći i organizacijama koje ih pružaju. Putem dežurnog telefona, u 2014-2016. godini Centar je primio 607 prijava o mogućoj trgovini ljudima, uključujući šest prijava osoba na osnovu samoidentifikacije, od kojih su tri osobe zvanično identifikovane kao žrtve.

107. NVO Astra i dalje ima SOS telefon koji vodi od početka rada u martu 2002. godine, a do decembra 2016. identifikovano je oko 485 žrtava preko primljenih poziva.

108. GRETA napominje da su formirani lokalni multidisciplinarni timovi (koji se pominju kao „mreže“) u različitim gradovima u Srbiji³³ za otkrivanje žrtava trgovine ljudima i njihovo upućivanje na identifikaciju na osnovu memoranduma o saradnji koje su članovi međusobno zaključili. Prema informacijama koje je primila GRETA, trenutno 17 takvih mreža funkcioniše u Srbiji, od kojih je njih sedam potpisalo zvanični Memorandum o saradnji³⁴. One su sastavljene od predstavnika centara za socijalni rad, kancelarija za mlade, pravosuđa, tužilaštava, policije, Crvenog krsta Srbije i specijalizovanih NVO. Ovi timovi se sastaju da bi raspravljali o određenim slučajevima.

³³ Više informacija nalazi se u stavu 154-155. izveštaja koji se odnosi na sprovođenje Konvencije Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima za Srbiju, GRETA(2013)19, koji je dostupan na: <http://rm.coe.int/168063bdf5>.

³⁴ U Nišu, Novom Sadu, Sremskoj Mitrovici, Kraljevu, Kragujevcu, Vranju i Subotici.

109. Prema navodima predstavnika specijalizovanih NVO i međunarodnih organizacija, postoji nedostatak proaktivnog i terenskog rada na identifikaciji žrtava trgovine ljudima radi različitih vidova eksploatacije u Srbiji. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima nema dovoljno zaposlenih da ispita blagovremeno sve upućene slučajeve, obzirom da je proces identifikacije kompleksan i vremenski zahtevan zadatak. Dalje, iako specijalizovane NVO imaju pravo da upute moguće žrtve trgovine ljudima u Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima radi identifikacije, njihova uloga u procesu identifikacije nije jasno utvrđena. Predviđen prenos nadležnosti u borbi protiv trgovine ljudima sa Uprave granične policije na Direkciju policije uopšteno se smatra pozitivnim korakom, iako je postojao strah da u početku može doći do opadanja u otkrivanju žrtava trgovine ljudima zbog toga što policijski službenici nisu dovoljno obučeni.

110. U svojim komentarima na nacrt izveštaja, državni organi su naveli da centri za socijalni rad, koji rade 24 sata dnevno, kontaktiraju Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima odmah po prijemu prijave o otkrivanju potencijalne žrtve trgovine ljudima. Centar ostvaruje prvi kontakt sa potencijalnom žrtvom što je pre moguće, u većini slučajeva u roku od tri dana od podnošenja prijave. U slučaju potrebe za hitnom intervencijom, stručni radnik Centra odmah izlazi na teren da obavi razgovor sa potencijalnom žrtvom.

111. Kao što je prethodno navedeno, identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije ometaju ograničeni kapaciteti i nedostatak specijalizovane ekspertize u Inspekciji rada i Tržišnoj inspekciji. (vidi paragrafe 56 i 57). One nisu obuhvaćene standardnim operativnim procedurama ustanovljenim 2009. godine, ali u skladu sa novim Nacionalnim akcionim planom, planirano je da se i one uključe među aktere koji učestvuju u identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

112. Obrada zahteva za azil je odgovornost Kancelarije za azil koja je formirana u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova nakon izmena i dopuna Pravilnika o unutrašnjem uređenju i sistematizaciji radnih mesta iz 2015. U skladu sa članom 15. Zakona o azilu, procedura treba da uzme u obzir specifičnu situaciju tražilaca azila sa posebnim potrebama³⁵. U slučaju sumnje da je neko lice žrtva trgovine ljudima, službenik koji obavlja razgovor treba da obavesti neposrednog rukovodioca, šefa Kancelarije za azil, nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima i Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima.

113. Prema izveštaju "Ranjivost i eksploatacija duž balkanske rute: identifikacija žrtava trgovine ljudima u Srbiji", koji je objavio norveški Fafo institut za rad i socijalna istraživanja 2017. godine, na osnovu istraživanja sprovedenog u saradnji sa nevladinim organizacijama Atina i Centar za integraciju mladih, u Srbiji su uočeni različiti obrasci trgovine ljudima. U nekim slučajevima, migranti su bili podvrgnuti trgovini ljudima pre nego što su migrirali ili pobjegli kao izbeglice. Drugi su bili izloženi trgovini ljudima na nekoliko tačaka duž puta, kada su se našli bez zaštite i u nebezbednim uslovima, uključujući u neformalnim i u formalnim izbegličkim kampovima. Migranti su takođe podložni eksploataciji u okruženjima u kojima su bili "zaglavljeni" ili nisu bili u mogućnosti da se kreću jer nisu imali sredstva da plate krijumčarima ili drugima da im pomognu da nastave svoje putovanje, a njihova ranjivost je bila pogoršana njihovim neregularnim statusom i nemogućnošću da se obrate državnim organima za zaštitu od eksploatacije³⁶. Prema javnim organima, od 10.000 ljudi koji su izrazili želju da podnesu zahtev za azil u Srbiji, samo je 500 zaista i podnelo zahtev. Oko 8.000 migranata je trenutno zaglavljeno u Srbiji jer ne mogu da nastave put u EU, otkako su Hrvatska, Mađarska i Slovenija zatvorile granice. Navodi se da većina migranata nije spremna da podeli nikakvu informaciju koja ukazuje na to da su možda žrtve trgovine ljudima jer bi to moglo da ih spreči da dođu do svog konačnog odredišta u zemlji EU.

³⁵ Takva lica obuhvataju decu, lica koja su u potpunosti ili delimično lišena poslovne sposobnosti, deca odvojena od roditelja ili zakonskih staratelja, osoba sa invaliditetom, starijih osoba, trudnica, samohrani roditelji sa maloletnom decom ili lica koja su bila izložena mučenju, silovanju, ili drugih ozbiljnih oblika psihološkog, fizičkog ili seksualnog nasilja.

³⁶ Anette Brunovskis and Rebecca Surtees, Vulnerability and exploitation along the Balkan route: Identifying victims of human trafficking in Serbia, Fafo, 2017. Available at: <http://www.fafo.no/index.php/nb/zoo-publikasjoner/fafo-rapporter/item/vulnerability-and-exploitation-along-the-balkan-route-2>

114. Prema navodima organa, identifikovana su tri lica kao žrtve trgovine ljudima među migrantima u Srbiji tokom 2015-2016. Tokom 2017. godine Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima identifikovao je jednog tražioca azila kao žrtvu trgovine ljudima, koji je od strane Centra upućen iz jednog od prihvatnih centara na NVO Atinu radi pružanja podrške.

115. Prihvat i smeštaj migranata i tražilaca azila predstavlja zadatak Komesarijata za izbeglice i migracije. Trenutno komesarijat vodi 16 prihvatnih centara, od čega je 11 formirano da bi se odgovorilo na hitne potrebe migranata od 2015. godine, kada se broj migranata povećao sa 16.500 na 579.518. Prema navodima organa, zaposleni u prihvatnim centrima imaju instrukcije da kontaktiraju Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima u slučaju otkrivanja mogućih žrtava trgovine ljudima, ali tokom vrhunca migracija nije bilo moguće obezbediti pravilnu proveru migranata zbog velikog broja migranata i veoma kratkog vremena njihovog zadržavanja u prihvatnim centrima pre nastavka putovanja.

116. Osoblje prihvatnih centara za azil se obučava u saradnji sa međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama u oblasti zaštite ranjivih kategorija migranata, identifikovanja potencijalnih žrtava trgovine ljudima i sprečavanja slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Tako je 37 službenika za azil učestvovalo u ukupno 18 lokalnih i međunarodnih obuka i seminara tokom 2016-2017. godine o pitanjima koja se tiču trgovine ljudima, identifikaciji žrtava trgovine ljudima među migrantima, podrške stranoj deci bez pratnje, identifikaciji osoba s posebnim potrebama, uključujući žrtve trgovine ljudima, intervjuisanja ranjivih kategorija migranata, otkrivanja slučajeva krijumčarenja migranata i pomoći ranjivim migrantima. Državni organi Srbije planiraju da povećaju broj službenika Kancelarije za azil, kao i da svi novi službenici prodju obuku koja se odnosi na postupanje sa ranjivim kategorijama osoba.

117. Iako pozdravlja činjenicu da je identifikacija žrtava trgovine ljudima i dalje odvojena od krivične istrage slučajeva trgovine ljudima, **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dodatne korake i osiguraju identifikaciju svih žrtava trgovine ljudima i njihovo korišćenje mera pomoći i zaštite sadržanih u Konvenciji, naročito tako što će:**

- **osigurati da službenici organa reda, inspektori rada i tržišni inspektori, socijalni radnici, službenici koji rade na poslovima azila, NVO i drugi relevantni akteri usvoje proaktivniji pristup i povećaju terenski rad na otkrivanju žrtava trgovine ljudima u različite svrhe eksploatacije;**
- **povećati učešće specijalizovanih NVO za identifikaciju i zaštitu žrtava trgovine ljudima i jačati multidisciplinarnu saradnju između svih relevantnih partnera za identifikaciju žrtava trgovine ljudima radi različitih oblika eksploatacije;**
- **poklanjati veću pažnju otkrivanju žrtava trgovine ljudima među migrantima i tražiocima azila;**
- **obezbediti dovoljan broj zaposlenih i sredstva Centru za zaštitu žrtava trgovine ljudima da bi se omogućio da sprovodi blagovremenu identifikaciju žrtava trgovine ljudima.**

b. Mere pomoći (član 12)

118. U svom evaluacionom izveštaju GRETA je apelovala na državne organe Srbije da pojačaju nastojanja na pružanju pomoći žrtvama i da osiguraju da se sve mere pomoći predviđene zakonom garantuju u praksi, uključujući i odgovarajuć i siguran smeštaj sa dovoljnim brojem mesta za žrtve trgovine ljudima, uključujući muškarce i decu, kao i pristup javnoj zdravstvenoj nezi za žrtve trgovine ljudima. GRETA je istakla potrebu da se osigura da se dostupne usluge prilagode posebnim potrebama žrtava trgovine ljudima, da se garantuju minimalni standardi prilikom smeštanja žrtava trgovine ljudima u strukture koje nisu posebno namenjene takvim žrtvama i da reintegraciju žrtava trgovine ljudima u društvo treba ojačati kroz pružanje dugoročne pomoći, uključujući stručnu obuku i pristup tržištu rada.

119. Kao što je objašnjeno u prvom izveštaju grupe GRETA, član 41. Zakona o socijalnoj zaštiti prepoznaje žrtve trgovine ljudima kao korisnike usluga socijalne zaštite bez potrebe da dokažu da su u stanju socijalne potrebe, dok je u članu 206. određeno da smeštaj žrtava trgovine ljudima treba da se finansira iz državnog budžeta. Dalje, kao što je zabeleženo u stavu 15, Zakon o zapošljavanju stranaca iz 2015. godine uvodi pravo stranih žrtava trgovine ljudima na radnu dozvolu tokom trajanja odobrenja boravka. GRETA pozdravlja ove novosti.

120. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima odgovoran je za utvrđivanje potreba žrtava i njihovo upućivanje na pomoć, što uključuje smeštaj, psihološku i finansijsku pomoć, savetovanje, informisanje, zdravstvenu pomoć, pristup obrazovanju, tržištu rada i stručnoj obuci. Pomoć pružaju uglavnom NVO i centri za socijalni rad koji vode skloništa za žrtve nasilja u porodici. Centar vodi lični plan rehabilitacije na osnovu procene potreba žrtve, u konsultacijama sa ostalim akterima. Kao što je pomenuto u prvom izveštaju grupe GRETA, Pravilnik o bližim uslovima i standardima za pružanje usluga socijalne zaštite, koji je na snazi od 22. maja 2013. godine, upravlja standardima usluga socijalne zaštite i uslovima za obezbeđivanje smeštaja i pomoći žrtvama trgovine ljudima.

121. Srbija i dalje nema specijalizovano prihvatilište za žrtve trgovine ljudima. Prihvatilište Centra za zaštitu žrtava trgovine, čije se otvaranje očekivalo u 2014. godine, još uvek ne radi jer treba da se završi postupak upisa vlasništva nad objektom, kako bi se dobile dozvole radi izvođenja građevinskih radova na neophodnoj adaptaciji i rekonstrukciji objekta. Planirano je da prihvatilište ima kapacitete za zbrinjavanje šest žena i devojaka starijih od 16 godina.

122. Da bi se uspostavili standardi usluga koje se pružaju žrtvama trgovine ljudima na nacionalnom nivou, organi su nedavno uveli obavezno izdavanje dozvola za organe i organizacije koje žele da pružaju usluge žrtvama trgovine ljudima. Takve dozvole dobijaju centri za socijalni rad, posebno oni u Sremskoj Mitrovici, Leskovcu, Somboru i Zrenjaninu. GRETA delegacija je posetila sklonište za žrtve nasilja u porodici i žrtve trgovine ljudima u Sremskoj Mitrovici koje je otvoreno u martu 2016. godine. Sklonište se nalazi u nedavno obnovljenoj kući i nudi dobre životne uslove. Može da primi do 20 žena (kao i njihovu decu). Od otvaranja, sklonište je primilo jednu žrtvu trgovine ljudima. Među zaposlenima nalaze se jedan socijalni radnik, psiholog i edukatori za decu sa posebnim potrebama, kojima pomažu specijalisti za decu i volonteri. Adresa skloništa je poverljiva. Usluge skloništa finansira lokalna samouprava Sremske Mitrovice i Ministarstvo za rad, boračka i socijalna pitanja u iznosu od oko 24.000 evra, a troškove smeštaja žrtvi trgovine ljudima u iznosu od 7 evra za dan snosi opština po mestu prebivališta žrtve.

123. NVO Atina nastavlja da obezbeđuje smeštaj za žene žrtve trgovine ljudima iz Srbije u prelaznoj kući, koju finansiraju donatori.³⁷ GRETA je obavestena da je ova NVO očekivala da dobije licencu za pružanje usluga žrtvama trgovine ljudima, što bi joj omogućilo da dobije državna sredstva. NVO Atina takođe vodi četiri sigurne kuće za žrtve trgovine ljudima, rodno zasnovanog nasilja i seksualnog zlostavljanja među izbeglicama i migrantima, tri za žene i jednu za muškarce, sa ukupnim kapacitetom od 20 mesta. NVO Atina je otvorila pekaru koja zapošljava žrtve trgovine ljudima (2016. godine obezbedila je zaposlenje za 22 lica).

124. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima i NVO Astra potpisali su Memorandum o saradnji 15. januara 2016. godine po pitanju identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima. Memorandum definiše principe saradnje i određuje uloge i procedure za prepoznavanje, identifikaciju i pomoć žrtvama trgovine ljudima.

³⁷ Vidi stav 167. prvog izveštaja grupe GRETA za Srbiju.

125. GRETA je obavještena da je nakon uvođenja procedure izdavanja dozvola za pružaoce usluga koji se finansiraju iz državnog budžeta upućivanje žrtava trgovine ljudima specijalizovanim NVO znatno smanjeno, jer se one češće upućuju na centre za socijalni rad. S tim u vezi, postoji zabrinutost da zaposleni u centrima za socijalni rad, iako imaju veliko znanje i stručnost u oblasti socijalne zaštite, nemaju dovoljno stručnog znanja o radu sa žrtvama trgovine ljudima. Dalje, centri za socijalni rad nemaju dovoljno ljudskih resursa da obezbede niz mera pomoći koje su potrebne takvim žrtvama. Državni organi Srbije su potvrdili da uvođenje licenciranja pružalaca usluga nije dovelo do smanjenja upućivanja žrtava trgovine ljudima na specijalizovane NVO i da su žrtve trgovine ljudima upućivane samo na one centre za socijalni rad koji imaju posebna prihvatilišta za žrtve porodičnog nasilja i žrtve trgovine ljudima.

126. I dalje ne postoje državni smeštajni kapaciteti za muškarce žrtve trgovine ljudima koje se, kako saznajemo, smeštaju u ustanove za stara lica (domove i gerontološke centre).

127. Prema navodima državnih organa Srbije, pretpostavljene i identifikovane žrtve trgovine ljudima koje su strani državljani imaju podjednak pristup uslugama kao i žrtve trgovine ljudima koje imaju srpsko državljanstvo. Obezbedjuje im se odgovarajući smeštaj, psihosocijalna podrška, pravno zastupanje, zdravstvena zaštita kao i drugi vidovi pomoći u skladu sa njihovim potrebama.

128. GRETA još jednom apeluje na državne organe Srbije da preduzmu korake na unapređenju pomoći žrtvama trgovine ljudima, naročito tako što će:

- **osigurati da se žrtvama trgovine ljudima pružaju stručna podrška i usluge;**
- **garantovati dostupnosti odgovarajućeg i sigurnog smeštaja sa dovoljnim brojem mesta za žrtve trgovine ljudima, uključujući muškarce;**
- **obezbediti adekvatno finansiranje usluga koje pružaju specijalizovane NVO;**
- **omogućiti reintegraciju žrtava trgovine ljudima u društvo, uključujući kroz pružanje stručne obuke, i obezbediti adekvatna sredstva za usluge koje im pomažu u integraciji.**

129. GRETA takođe poziva državne organe Srbije da nastave da proveravaju uticaj postupka izdavanja dozvola pružaoceima usluga na kvalitet i raznovrsnost pruženih usluga.

c. Identifikovanje i pomoć deci žrtvama trgovine ljudima (član 10. i 12)

130. Identifikovanje dece koja su žrtve trgovine ljudima spada u odgovornosti Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. U vreme druge evaluacione posete, GRETA je obavještena o izradi posebnih procedura za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, čije se usvajanje očekuje tokom prve polovine 2017. godine. Ne postoje posebne smernice ili operativne procedure za identifikaciju dece žrtava i Centar primenjuje Standardne operativne procedure za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koje su poslednji put ažurirane u 2016. godini.

131. Kao što je naznačeno u stavu 12, u periodu 2013-2016, ukupno je 94 dece (78 devojčica i 16 dečaka) identifikovano kao žrtve trgovine ljudima za različite vrste eksploatacije.

132. Zakon o socijalnoj zaštiti prepoznaje decu žrtve trgovine ljudima kao korisnike usluga socijalne zaštite. Deca žrtve trgovine ljudima imaju pravo na zdravstvenu zaštitu i obrazovanje. Prema navodima državnih organa, kada odlučuje o pomoći za dete žrtvu trgovine ljudima centar za socijalni rad odnosno Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima utvrđuje gde dete treba da bude smešteno, na osnovu zajedničke procene najboljeg interesa deteta. Trenutno ne postoje specijalizovana skloništa za decu žrtve trgovine ljudima u Srbiji. Smeštaj uključuje skloništa u okviru centara za socijalni rad, domova za decu bez roditeljskog staranja i hraniteljskih porodica. GRETA je obavještena da je u izgradnji sklonište za decu žrtve trgovine ljudima u Novom Sadu.

133. U martu 2017. godine procenjeno je da ima između 670 i 800 dece bez pratnje u Srbiji. Državni organi Srbije zabrinuti su zbog rizika sa kojima se suočavaju deca bez pratnje i pominju pokušaje trgovaca da regrutuju devojke iz migrantske populacije u svrhu seksualne eksploatacije. Prema navodima organa, tokom 2016. godine, od 35 obaveštenja o mogućim slučajevima trgovine ljudima među decom migrantima, jedna avganistanska devojčica identifikovana je kao žrtva trgovine ljudima (u svrhu radne eksploatacije i prinudnog braka u Avganistanu) a smatralo se da je 29 dečaka u riziku od trgovine ljudima. Ovi dečaci su intervjuisani da bi bili identifikovani kao žrtve trgovine ljudima i pružena im je pomoć tokom njihovog kratkog boravka u Srbiji.

134. Da bi se unapredila identifikacija mogućih žrtava trgovine ljudima među decom migrantima i tražiocima azila, objavljene su Standardne operativne procedure za zaštitu dece izbeglica/migranata u martu 2016. godine u okviru projekta pod nazivom „Jačanje sistema zaštite dece u Srbiji da odgovori na potrebe dece izbeglica/migranata u visokom riziku“. Projekat je sproveden u partnerstvu NVO Ideas, Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, UNICEF-a, UNHCR-a i Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Standardne operativne procedure pokrivaju procedure zaštite dece izbeglica/migranata, preliminarnu identifikaciju dece u riziku, procenu i određivanje najboljih interesa deteta i zaštitu kroz privremeno starateljstvo. Izrađen je namenski priručnik da se osigura primena ovih procedura, a za NVO i centre za socijalni rad je organizovana obuka da bi se unapredilo njihovo znanje i olakšala primena Standardnih operativnih procedura.

135. Deca bez pratnje ili izdvojena strana deca mogu da se smeste u Zavodima za obrazovanje dece i omladine u Beogradu i Nišu (u svakom od njih postoji centar za decu bez pratnje), kao i u skloništim centarima za socijalni rad, domovima za decu bez roditeljskog staranja i u hraniteljskim porodicama. Centar u Beogradu je od svog otvaranja 2009. godine zbrinuo 540 strane dece a trenutno je u njemu 13 takve dece. Od svog osnivanja 2011. godine, u centru u Nišu je smešteno ukupno 420 strane dece, od kojih 29 u toku 2017.

136. Tvinig projekat pod nazivom "Podrška nacionalnom sistemu azila u Republici Srbiji" predviđa pripremu priručnika za postupanje s decom azilintanima bez pratnje, namenjenog osoblju Kancelarije za azil i Komesarijata za izbeglice i migracije. Uz pomoć nevladinih organizacija, za decu se obezbeđuju prevodioci, pravna pomoć oko zahteva za azil, psihosocijalna podrška, obrazovanje i organizovanje različitih aktivnosti u slobodno vrijeme.

137. GRETA je obaveštena da ukoliko nije poznat uzrast lica, ali postoje razlozi da se poveruje da ono nije napunilo 18 godina, postoji pretpostavka da je lice dete. Ne postoji formalizovana procedura za procenu starosti u Srbiji. Različiti sagovornici iskazali su zabrinutost tokom posete da migranti koji tvrde da su deca često nisu prepoznati kao takvi kada pokušavaju da pređu granicu prema propisima susednih zemalja. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da donesu regulatorni okvir koji se odnosi na postupak procene starosti zasnovan na dokazima, kojim će se osigurati pretpostavka da je lice dete dok se ne dokaže da je odraslo (u skladu sa članom 10. stav 3 Konvencije) i delotvorna zaštita najboljeg interesa deteta, uzimajući u obzir Konvenciju o pravima deteta i Opšti komentar br. 6 Komiteta za prava deteta.**³⁸

138. **GRETA apeluje na državne organe Srbije da preduzmu dodatne korake na unapređenju identifikacije i pomoći deci žrtvama trgovine ljudima, a posebno da:**

- **pojačaju napore na identifikaciji žrtava trgovine ljudima među stranom decom bez pratnje i razdvojenom od roditelja u prihvatnim centrima za migrante i tražioce azila, drugim objektima i izvan svih formalnih objekata;**
- **pruže adekvatnu pomoć, smernice i usluge prilagođene potrebama i pravima dece žrtvama trgovine ljudima;**

³⁸ Opšti komentar br. 6 [Postupanje sa decom bez pratnje i decom razdvojenom od roditelja izvan njihove zemlje porekla](#), Komitet za prava deteta, Trideset deveta sednica, 17. maj – 3. jun 2005.

- **obezbede dodatnu obuku za sve aktere (policiju, organe u oblasti migracija i azila, centre za socijalni rad, NVO, stručnjake u oblasti zdravstvene zaštite i obrazovanja) kao i smernice za identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima.**

d. Zaštita privatnosti (član 11)

139. Državni organi Srbije su se pozvali na član 42. Ustava kojim se garantuje zaštita ličnih podataka. Korišćenje ličnih podataka izvan okvira za koje su prikupljeni je zabranjeno, osim za potrebe sprovođenja krivičnog postupka ili da bi se zaštitila bezbednost države, u skladu sa relevantnim zakonodavstvom.

140. Podaci koje prikuplja Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima spada u opseg zaštite utvrđene Zakonom o zaštiti podataka o ličnosti. Interni pravilnik o postupanju Centra predviđa zaštitu ličnih podataka žrtve. Zaposleni u centru informišu žrtve o njihovim obavezama da prijave krivično delo organima javnog reda, bez otkrivanja ličnih podataka žrtava. Žrtva može da donese informisanu odluku da li želi da sarađuje tokom krivičnog postupka i otkrije svoje lične podatke ili ne.

141. Član 5. Etičkog kodeksa novinara Srbije predviđa da su novinari obavezni da poštuju i štite pravo i dostojanstvo dece, žrtava krivičnog dela, lica sa invaliditetom i drugih ugroženih grupa. Član 7. Etičkog kodeksa propisuje da, kada se izveštava o nesrećama i krivičnim delima, nije dozvoljeno objavljivanje imena ili slika kojima se jasno identifikuje niti žrtva niti počilac. Nije dozvoljeno objavljivanje bilo kakvih informacija koje bi posredno mogle da otkriju identitet lica pre nego što takve informacije zvanično prenese nadležni organ. Radio televizija Srbije izdala je preporuku za novinare da intervjuišu decu samo uz pristanak roditelja i da prikriju identitet dece žrtava odnosno počilaca krivičnih dela.

142. Međutim, predstavnici NVO informisali su grupu GRETA da iako žrtve trgovine ljudima imaju pravo na zaštitu identiteta i privatnosti, u praksi poštovanje pomenutih odredbi nije zadovoljavajuće. Naveli su primere slučajeva kada su mediji pominjali imena žrtava ili prikazivali njihove slike na televiziji, kao i slučajeva kada su imena i adrese žrtava objavljeni tokom krivičnog postupka, kao i informacije o zdravstvenom statusu žrtava (mentalno zdravlje, trudnoća, nanete povrede ili bolesti). Prema navodima državnih organa Srbije, u dva od ovih slučajeva zaustavljeno je objavljivanje podataka zahvaljujući angažovanju Centra za zaštitu žrtava, a u jednom slučaju su povučene informacije objavljene u elektronskim medijima. Centar je postigao dogovor sa udruženjima novinara da je neophodno raditi na podizanju svesti novinara o etičkom izveštavanju o žrtvama svih vidova nasilja, pogotovo dece. **GRETA smatra da bi državni organi Srbije trebalo da preduzmu dodatne mere kako bi se sprečilo da imena i adrese žrtava trgovine ljudima budu javno dostupne.**

e. Vreme za oporavak i razmišljanje (član 13)

143. U svom prvom evaluacionom izveštaju, GRETA je apelovala na državne organe Srbije da unaprede zakonodavstvo da bi osigurali da je vreme za oporavak i razmišljanje predviđeno članom 13. Konvencije posebno definisano u zakonu i da su dostupne sve mere zaštite i pomoći predviđene članom 12. stav 1 i 2 Konvencije, tokom ovog perioda.

144. U zakonodavstvu Srbije još uvek ne postoje odredbe koje se odnose na vreme za oporavak i razmišljanje. Državni organi Srbije i dalje poštuju Uputstvo o sprovođenju Zakona o strancima koje je izdao ministar unutrašnjih poslova 14. jula 2009. godine, kojim se predviđa da se stranim državljanima koji su identifikovani kao žrtve trgovine ljudima od strane Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima odobri privremeni boravak na humanitarnoj osnovi. GRETA napominje da organi primenjuju ovu odredbu kao ekvivalent vremenu za oporavak i razmišljanje i odobrenje privremenog boravka u smislu Konvencije.

145. U skladu sa informacijama organa, u periodu 2013-2016, privremeni boravak iz humanitarnih razloga odobren je za četiri žene žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, tri devojčice žrtve trgovine ljudima u svrhu prinudnog braka, jednu devojčicu žrtvu trgovine ljudima u svrhu eksploatacije za prosjačenje. Nije jasno da li su ova privremena odobrenja boravka izdata kao omogućavanje vremena za oporavak i razmišljanje, ili kao odobrenje boravka u smislu Konvencije.

146. GRETA je obavještena da u nacrtu Zakona o strancima (vidi stav 17) postoji odredba (član 62) kojom se predviđa da strani državljanin u odnosu na kojeg je Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima pokrenuo postupak identifikacije treba da dobije privremeno odobrenje boravka u trajanju do 90 dana. Tokom ovog perioda, ne mogu se donositi odluke o povratku a pretpostavljene žrtve trgovine ljudima imaju pristup odgovarajućem i bezbednom smeštaju, psihološkoj i materijalnoj pomoći, pristup hitnom medicinskom tretmanu i pristup obrazovanju za decu.

147. Uz napomenu da domaće pravo mora da ispuni međunarodne obaveze, GRETA još jednom apeluje na državne organe Srbije da osiguraju, u skladu sa članom 13. Konvencije, da sve pretpostavljene strane žrtve trgovine ljudima dobiju vreme za oporavak i razmišljanje kao i sve mere zaštite i pomoći predviđene članom 12. stav 1 i 2 Konvencije tokom ovog perioda.

f. Dozvole boravka (član 14)

148. U svom prvom izveštaju, GRETA je apelovala na državne organe u Srbiji da osiguraju da žrtve trgovine ljudima mogu u potpunosti da pristupe pravu na odobrenje boravka koje može da se produžava, uključujući i kada nisu u mogućnosti da sarađuju sa organima.

149. U iščekivanju usvajanja novog Zakona o strancima, član 28. postojećeg Zakona o strancima predviđa da se strancu koji je žrtva trgovine ljudima izdaje odobrenje privremenog boravka od najmanje šest meseci, ako je to u interesu vođenja krivičnog postupka, osim iz razloga zaštite javnog poretka i bezbednosti i kada postoji opravdana sumnja da boravak neće koristiti u nameravanu svrhu. U skladu sa članom 29. Zakona o strancima, privremeni boravak može da se odobri u trajanju koje je neophodno za učešće žrtve u krivičnom postupku. Uputstvo o sprovođenju Zakona o strancima predviđa da odobrenje privremenog boravka izdato žrtvi trgovine ljudima može da se produži ukoliko i dalje postoji osnov, na sledeći način: do šest meseci ukoliko lice sarađuje sa organima u otkrivanju krivičnih dela, do godinu dana ukoliko lice aktivno učestvuje u sudskom postupku kao svedok ili oštećeni, kao i iz razloga lične sigurnosti.

150. U skladu sa članom 63. nacrtu Zakona o strancima, privremeni boravak se odobrava žrtvama trgovine ljudima, uključujući i deci žrtvama, pod sledećim uslovima: i) ukoliko Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima smatra da je njegov boravak nužan zbog njihove lične situacije; ii) ukoliko sud, tužilaštvo ili policija smatra da je njegovo prisustvo neophodno zbog saradnje u krivičnom postupku.

151. GRETA smatra da državni organi Srbije treba da obezbede da žrtve trgovine ljudima mogu u potpunosti da pristupe pravu na odobrenje boravka koja može da se produžava, ne dovodeći u pitanje pravo na traženje i uživanje azila.

152. Dalje, GRETA poziva državne organe Srbije da odobre privremeni boravak žrtvama trgovine ljudima na osnovu njihove lične situacije, pored odobrenja po osnovu saradnje žrtve u istrazi odnosno krivičnom postupku.

g. Nadoknada štete i pravna zaštita (član 15)

153. U svom evaluacionom izveštaju GRETA je apelovala na državne organe Srbije da donesu mere za omogućavanje pristupa naknadi štete žrtvama trgovine ljudima i da uspostave državni sistem naknade štete dostupan žrtvama trgovine ljudima, bez obzira na njihovo državljanstvo i boravišni status.

154. Pristup naknadi štete za žrtve trgovine ljudima u Srbiji nije se promenio od prve evaluacije koju je sprovedla GRETA.³⁹ Prema zakonodavstvu Srbije, žrtva trgovine ljudima može da traži naknadu štete u krivičnim odnosno građanskim postupcima. Poglavlje XII Zakonika o krivičnom postupku (ZKP) pod nazivom „Imovinskopravni zahtev“ uređuje pitanja koja se odnose na naknadu štete u krivičnim postupcima. U prvom članu ovog poglavlja (član 252) navodi se da „imovinskopravni zahtev koji je nastao usled izvršenja krivičnog dela ili protivpravnog dela koje je u zakonu određeno kao krivično delo, raspraviće se na predlog ovlašćenih lica u krivičnom postupku, ako se time ne bi znatno odugovlačio ovaj postupak“. U praksi to dovodi do sistematskog upućivanja žrtava trgovine ljudima od strane krivičnih sudova na podnošenje zahteva za odštetu u građanskim postupcima, koji su dugotrajni, skupi i stoga obeshrabrujući za žrtve trgovine ljudima. Predstavnici pravosuđa potvrdili su da pristup naknadi štete ostaje nerešen problem za žrtve svih krivičnih dela u Srbiji, uključujući žrtve trgovine ljudima.

155. U odsustvu zakona o besplatnoj pravnoj pomoći u Srbiji, sudijama i tužiocima je dato uputstvo da tretiraju žrtve trgovine ljudima kao posebno ugrožene, što im daje pravo na pravnu pomoć u skladu sa ZKP. Neformalna mreža pravnika specijalizovanih za zastupanje žrtava trgovine ljudima formirana je 2009. godine na zajedničku inicijativu NVO Astra i holandskog Helsinškog komiteta, koju trenutno čini oko 31 pravnik. GRETA je dobila informaciju od specijalizovanih pravnika da je pravna pomoć kod zahteva za naknadu štete moguća ukoliko žrtva nema dovoljno sredstava. Specijalizovane NVO takođe mogu da zastupaju žrtve trgovine ljudima tokom građanskih postupaka, uključujući i zahteve za naknadu štete.

156. Prema navodima sagovornika grupe GRETA, žrtve obično ne podnose zahtev za naknadu štete zbog toga što ili nisu informisane o ovoj mogućnosti, ili žele da se krivični postupak što pre završi. Prema mišljenju pravnika koji predstavljaju žrtve trgovine ljudima, nisu neophodne izmene i dopune zakona da bi se povećala delotvornost pristupa naknadi štete. Oni navode da je moguće rešenje da se omogući krivičnim sudovima da procene štetu koju treba nadoknaditi primenom postojeće tabele za utvrđivanje nematerijalne štete, koja se koristi u građanskim postupcima, na krivične postupke. To bi isključilo potrebu za odvojenim stručnim procenama ovakve štete.

157. Državni organi su obavestili grupu GRETA da je tokom perioda izveštavanja bio samo jedan slučaj da je žrtvi trgovine ljudima isplaćena naknada štete. Apelacioni sud u Novom Sadu je 2014.godine potvrdio odluku Osnovnog suda u Novom Sadu u parničnom postupku, kojom se četvoro ljudi, prethodno osuđenih za izvršenje krivičnog dela trgovine ljudima, obavezuje da na ime naknade nematerijalne štete (psihološki bol) žrtvama isplate iznos od 8.000 eura.

158. Nije učinjen napredak u odnosu na uspostavljanje državnog sistema naknade koji bi bio dostupan žrtvama trgovine ljudima. Kao što je napomenuto u stavu 45, tokom 2015. godine NVO Astra je sprovedla studiju izvodljivosti u pogledu uspostavljanja fonda za naknadu žrtvama krivičnih dela i potencijalnih izvora finansiranja istog. Na osnovu nalaza ove studije, radna grupa u kojoj su učestvovali stručnjaci iz sudova, tužilaštva i akademske zajednice, izradila je model Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih dela nasilja. U okviru prethodno spomenutog "Horizontalnog fonda za Zapadni Balkan i Tursku", Savet Evrope je 9. novembra 2017. godine organizovao okrugli sto u Beogradu o dobrim praksama za uspostavljanje Državnog programa kompenzacija dostupnog žrtvama trgovine ljudima. Cilj ovog okruglog stola bio je razmatranje modela državnih kompenzacija dostupnih žrtvama trgovine ljudima ili posebno uspostavljenih za takve žrtve, i modaliteta za uspostavljanje takvog programa u Srbiji.

³⁹

Vidi stav 193-195. prvog evaluacionog izveštaja Grupe GRETA.

159. **GRETA još jednom apeluje na državne organe Srbije da donesu mere kojima će omogućiti i zagwarantovati pristup naknadi štete za žrtve trgovine ljudima, uključujući i tako što će:**

- **osigurati sistematsko informisanje žrtava trgovine ljudima na jeziku koji one mogu da razumeju, o pravu na zahtevanje naknade i procedurama koje treba poštovati;**
- **omogućiti žrtvama trgovine ljudima da ostvare svoje pravo na naknadu štete, kroz izgradnju kapaciteta pravnika za podršku žrtvama oko zahteva za naknadu štete i uključivanje naknade štete u postojeće programe obuke za službenike organa reda i pravosuđa;**
- **ohrabrivati tužioce da traže zahtev za naknadu štete u najvećoj mogućoj meri i ohrabrivati sudije da razmatraju zahteve za naknadu štete u okviru krivičnih postupaka;**
- **u potpunosti iskoristiti zakonodavstvo koje se odnosi na zamrzavanje i oduzimanje imovine da bi obezbedili naknadu štete za žrtve trgovine ljudima;**
- **uspostaviti državni sistem naknade štete za žrtve trgovine ljudima, bez obzira na njihovo državljanstvo i boravišni status.**

h. Repatrijacija i povratak žrtava (član 16)

160. U svom prvom evaluacionom izveštaju, GRETA je smatrala da državni organi Srbije treba da preduzmu dalje korake da osiguraju sprovođenje povratka žrtava trgovine ljudima uz dužno poštovanje prava, sigurnosti i dostojanstva lica i statusa pravnog postupka; to podrazumeva zaštitu od odmazde i ponovne trgovine.

161. Konzulati Srbije u inostranstvu su prve tačke kontakta za žrtve trgovine ljudima iz Srbije koje često nemaju lične dokumente. Konzulati pružaju pomoć pri vađenju tih dokumenata i njihovom povratku u Srbiju. GRETA je obaveštena da su konzularni državni organi Srbije primetili porast broja navoda o slučajevima radne eksploatacije državljana Srbije u Ruskoj Federaciji i Slovačkoj Republici.

162. Prema informacijama dobijenim od državnih organa, 18 žrtava trgovine ljudima iz Srbije (sve žene) vraćeno je iz Austrije, Hrvatske, Italije, Francuske, Nemačke, Švajcarske i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima nije imao informacije da su se neke žrtve trgovine ljudima iz Srbije vratile protiv svoje volje. U pogledu žrtava trgovine ljudima koje su vraćene u svoje zemlje iz Srbije, među njima su tri žene (iz Češke Republike, Ruske Federacije i sa Tajlanda) i četiri devojčice (iz Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Albanije i Crne Gore). Prema navodima organa, povratak maloletnih žrtava usledio je nakon bezbednosnih provera i utvrđivanja porodične situacije.

163. Predstavnici nevladinih organizacija su upoznali GRETA o povećanom broju povratka državljana Srbije iz zemalja EU (naročito iz Nemačke), na osnovu Sporazuma o readmisiji između EU i Srbije. Državni organi Srbije su potvrdile da je u Srbiju 2017. godine vraćeno ukupno 917 osoba na osnovu Sporazuma o readmisiji između EU i Srbije, većinom iz Nemačke. U slučaju da se tokom intervjua pojave indikacije da je osoba uključena u postupak readmisije žrtva trgovine ljudima, nadležnom organu u inostranstvu se savetuje da obavesti relevantne državne organe Srbije kako bi se koordinisale mere zaštite za takva lica. Po prijemu i registraciji povratnika od strane Komesarijata za izbeglice i migracije, izdaje im se letak⁴⁰ sa informacijama o njihovim pravima i kontaktnim informacijama organa lokalne uprave. Komesarijat za izbeglice i migracije redovno objavljuje javne pozive za projekte namenjene reintegraciji povratnika.⁴¹

⁴⁰ Dostupan na pet jezika: Srpskom, Romskom, Albanskom, Nemačkom I Engleskom.

⁴¹ Ovo uključuje, na primer, pomoć oko završavanja ili adaptacije stambenog prostora kroz nabavku građevinskog materijala, finansiranja kupovine seoskih kuća sa okućnicom, finansiranje nabavke robe i materijala za otpočinjanje, razvijanje ili unapređenje obavljanja delatnosti iz oblasti poljoprivrede, zanatstva, pružanja usluga ili drugih grana.

164. Što se tiče žrtava trgovine ljudima koji su se vratili u svoje zemlje iz Srbije, među njima su bile tri žene (iz Češke, Ruske Federacije i sa Tajlanda) i četiri djevojke (iz "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije", Albanije i Crne Gore). Prema navodima državnih organa Srbije, koordinacija dobrovoljnog povratka pretpostavljenih žrtava ili žrtava trgovine ljudima vrši se u saradnji između nekoliko nadležnih tela, uključujući Centar za zaštitu žrtava trgovine, policiju i centre za socijalni rad. Osim toga, uključene su i ambasade i konzularna predstavništva zemalja čiji su povratnici državljani, organi za sprovođenje zakona i socijalne službe ovih zemalja. Kako se navodi, povratku dece žrtava prethodi sigurnosna provera i verifikacija njihove porodične situacije.

165. GRETA je zabrinuta zbog navoda da su neka deca bez pratnje i razdvojena deca vraćena iz Srbije u druge zemlje, u skladu sa sporazumima o readmisiji, bez procene njihovog najboljeg interesa i bez njihovog informisanja, na jeziku koji mogu da razumeju, o pravu da podnesu zahtev za azil.⁴² Državni organi Srbije su potvrdili da Srbija preduzima sve neophodne mere za zaštitu najboljeg interesa deteta. Prilikom postupanja policijskih službenika granične policije sa decom bez pratnje obavezno se uključuje policijski službenik sa sertifikatom za rad sa decom, nakon čega se dalje aktivnosti preduzimaju uz prisustvo radnika centra za socijalni rad. Ovaj radnik donosi rešenje o postavljenju privremenog staratelja za dotično dete. Privremeni staratelj ili radnik centra za socijalni rad takodje prisustvuje postupku readmisije deteta bez pratnje.

166. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave da preduzimaju korake da bi osigurali da se povratak žrtava trgovine ljudima sprovodi uz dužno poštovanje njihovih prava, bezbednosti i dostojanstva, da bude pretežno dobrovoljan, u skladu sa obavezom zabrane proterivanja i vraćanja i pravom na traženje i uživanje azila, a u slučaju dece, uz puno poštovanje principa najboljeg interesa deteta. U tom kontekstu, državni organi treba da nastave da razvijaju saradnju sa zemljama porekla žrtava da bi obezbedili sveobuhvatnu procenu rizika i bezbednosti (član 16. stav 7 Konvencije) i bezbedan povratak žrtava, kao i njihovu delotvornu reintegraciju po povratku. Treba u potpunosti uzeti u obzir smernice UNHCR-a o primeni Konvencije o izbeglicama na žrtve trgovine ljudima.**⁴³

3. Materijalno krivično pravo

a. Kriminalizacija trgovine ljudima (član 18)

167. Nisu unete izmene niti dopune definicije trgovine ljudima u članu 388 KZ, u kojem se navodi sledeće:

„Ko silom ili pretnjom, dovođenjem u zabludu ili održavanjem u zabludi, zloupotrebom ovlašćenja, poverenja, odnosa zavisnosti, teških prilika drugog, zadržavanjem ličnih isprava ili davanjem ili primanjem novca ili druge koristi, vrbuje, prevozi, prebacuje, predaje, prodaje, kupuje, posreduje u prodaji, sakriva ili drži drugo lice, a u cilju eksploatacije njegovog rada, prinudnog rada, vršenja krivičnih dela, prostitucije ili druge vrste seksualne eksploatacije, prosjačenja, upotrebe u pornografske svrhe, uspostavljanja ropskog ili njemu sličnog odnosa, radi oduzimanja organa ili dela tela ili radi korišćenja u oružanim sukobima, kazniće se zatvorom od tri do 12 godina.“⁴⁴

168. Državni organi Srbije su naveli da će potreba za izmenom člana 388 KZ da se analizira tokom TAIEKS radionice o usklađenosti nacionalnog zakonodavstva sa Direktivom 2011/36 / EU, koja treba da se organizuje do kraja 2017. godine, uz pomoć eksperata EU. **GRETA bi želela da bude informisana o rezultatima ove ocene.**

⁴² [Zaključne primedbe na kombinovani drugi i treći periodični izveštaj Srbije](#), usvojen na sedamdeset četvrtoj sednici Komiteta za prava deteta (16. januar – 3. februar) i objavljen 7. marta 2017.

⁴³ <http://www.unhcr.org/publ/PUBL/443b626b2.pdf>

⁴⁴ Nezvaničan prevod koji su dostavili državni organi Srbije.

169. Prema navodima državnih organa, pojam „zloupotreba teških prilika drugog“ se tumači da pokriva „zloupotrebu stanja ugroženosti“. Kriterijumi koji se u praksi koriste za procenu „teških prilika“, pokrivaju ekonomsku situaciju lica, prethodno pretrpljeno nasilje (psihološko, fizičko, seksualno), zloupotrebu opojnih droga i socijalnu isključenost. Organi su dostavili siže pet novijih sudskih predmeta koji služe kao primer trgovine ljudima počinjene zloupotrebom stanja ugroženosti.⁴⁵

170. Otežavajuće okolnosti predviđene članom 388, stav 3, 4, 5, 6 i 7 KZ, obuhvataju trgovinu decom (kazna zatvora najmanje pet godina), trgovinu ljudima usled koje je nastupila teška telesna povreda (pet do 15 godina zatvora), trgovinu ljudima usled koje je nastupila smrt jednog ili više lica (najmanje 10 godina zatvora), bavljenje vršenjem krivičnog dela trgovine ljudima ili delo koje je izvršila grupa (najmanje pet godina zatvora) i trgovinu ljudima od strane organizovane kriminalne grupe (najmanje 10 godina zatvora). Kao što je ukazano u prvom izveštaju grupe GRETA, kada krivično delo trgovine ljudima učini službeno lice u obavljanju svojih dužnosti, službeno lice je odgovorno po dve optužbe: trgovina ljudima u skladu sa članom 388 KZ i zloupotreba službenog položaja u skladu sa članom 359 KZ. Prema navodima organa, nisu zabeleženi ovakvi slučajevi tokom perioda izveštavanja (2013-2016). **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da obezbede da sve otežavajuće okolnosti predviđene u Konvenciji budu adekvatno uzete u obzir.**

171. Član 388. KZ uključuje prinudno prosjačenje kao oblik eksploatacije. Organi su se pozvali na jedan slučaj unutrašnje trgovine ljudima gde je muškarac prinudio ženu i ćerku da prose i oduzeo im sav novac. U presudi od 16. aprila 2014. godine, Viši sud u Novom Sadu osudio je počinioca na šest godina zatvora. Pored toga, organi su se pozvali na presudu Višeg suda u Pančevu od 23. marta 2012. godine u kojem je lice koje je eksploatisalo dete za prosjačenje osuđeno za trgovinu ljudima i zanemarivanje deteta na pet godina zatvora.

172. U skladu sa članom 388. stav 1 KZ, prinuda žrtava trgovine ljudima na vršenje krivičnih dela jedan je od vidova eksploatacije. Tokom perioda izveštavanja identifikovano je nekoliko slučajeva žrtava trgovine ljudima koje su prinuđene da vrše krivična dela, poput krađe i stavljanja u promet droge.

173. U junu 2017. godine, uveden je novi član 187a u KZ, čime je prinudni brak postao posebno krivično delo. Tokom perioda izveštavanja, organi su podneli tužbu po osnovu člana 187a i 388 KZ u nekoliko slučajeva gde su počinioci trgovali ženama i decom, većinom iz romske zajednice, u svrhu prinudnog/dečjeg/ranog braka i potonje seksualne odnosno radne eksploatacije. **GRETA bi želela da bude obaveštena o ishodu ovih slučajeva.**

174. Kao što je zabeleženo u prvom izveštaju grupe GRETA za Srbiju, član 389 KZ inkriminiše trgovinu decom ispod 16 godina starosti radi usvajanja.⁴⁶ Ova odredba nije izmenjena i ostavlja decu iznad 16 godina starosti izvan oblasti primene. **GRETA još jednom smatra da državni organi Srbije treba da unesu neophodne izmene u ovaj član koje bi garantovale njegovu primenu na svu decu, odnosno lica ispod 18 godina starosti (u skladu sa Konvencijom).**

⁴⁵ Zloupotreba stanja ugroženosti bila je deo sredstava korišćenih u najmanje tri slučaja koja su upućena organima (vidi Dodatak 1, strane 75-85 odgovora Srbije na upitnik grupe GRETA). Oni uključuju jedan slučaj unutrašnje trgovine ljudima u svrhu služenja i radne eksploatacije maloletnika, gde je Viši sud u Vranju 25. marta 2014. godine doneo presudu kojom je počiniocu određeno 10 godina zatvora; transnacionalni slučaj trgovine ljudima, u kojem je krivično delo počinila organizovana kriminalna grupa u svrhu seksualne eksploatacije odraslih i maloletnih lica. Osuđena su četiri počinioca na po 14, 12, 10 i 10 godina zatvora presudom Višeg Suda u Beogradu; slučaj unutrašnje trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije deteta, gde je počinitelj osuđen na tri godine i šest meseci zatvora presudom Višeg suda u Beogradu 18. februara 2014. godine.

⁴⁶ Definisano kao oduzimanje lica koje nije navršilo 16 godina radi njegovog usvojenja protivno važećim propisima, posredovanje u usvojenju, kupovini, prodaji, predaji, prevoženju, smeštaju ili prikrivanju takvog lica u tu svrhu.

b. Kriminalizacija korišćenja usluga žrtve (član 19)

175. Kao što je već pomenuto u prvom izveštaju grupe GRETA, korišćenje usluga žrtava trgovine ljudima inkriminisano je 2009. godine članom 388. stav 8 KZ. Prema navodima organa, tokom izveštajnog perioda (2014-2017), donete su presude u dva slučaja u skladu sa ovom odredbom, jedna u Višem sudu u Novom Pazaru, gde je lice osuđeno na tri godine zatvora i jedna u Višem sudu u Novom Sadu, gde su dva lica osuđena, jedno na četiri godine a drugo na godinu i po dana zatvora (izvršenje obe kazne je obustavljeno). **GRETA pozdravlja praktičnu primenu ove odredbe i poziva državne organe Srbije da o njoj informišu i da promovišu njenu primenu u praksi.**

c. Odgovornost pravnog lica (član 22)

176. Pravne odredbe koje se odnose na odgovornost pravnog lica nisu se promenile od prve evaluacije grupe GRETA. Kao što je zabeleženo u prvom evaluacionom izveštaju, Zakon o odgovornosti pravnog lica za krivična dela iz 2008. primenjuje se na trgovinu ljudima a odnosi se na domaća i strana pravna lica odgovorna za krivična dela u Srbiji, strana pravna lica koja vrše krivična dela na teritoriji strane zemlje koja nanose štetu Srbiji odnosno fizičkom ili pravnom licu u Srbiji i pravna lica iz Srbije koja vrše krivična dela u inostranstvu. U skladu sa članom 13. ovog zakona, sankcije obuhvataju novčanu kaznu i prestanak pravnog lica. Dalje, zakon omogućava zabranu obavljanja delatnosti i poslovanja, oduzimanje sredstava i objavu presude. Prema navodima državnih organa, ni jedno pravno lice nije osuđeno za krivično delo trgovine ljudima tokom perioda izveštavanja. **GRETA poziva državne organe Srbije da nadgledaju primenu odredbi o korporativnoj odgovornosti u slučajevima trgovine ljudima kako bi se osigurala njihova efikasna primena u praksi.**

d. Nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima (član 26)

177. U svom prvom izveštaju GRETA je smatrala da, u cilju jačanja primene odredbe Konvencije o nekažnjavanju, državni organi Srbije treba da preduzmu zakonodavne mere koje ostavljaju mogućnost da se ne odrede kazne za žrtve trgovine ljudima za njihovo učešće u nezakonitim radnjama, u meri u kojoj su bile prinuđene na iste, kao i da naprave smernice za javne tužioce o koracima koje treba preduzeti prilikom gonjenja osumnjičenih koji mogu biti žrtve trgovine ljudima.

178. Situacija sa zakonodavstvom po pitanju nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima nije se promenila od prvog kruga evaluacije.⁴⁷ Zakonodavstvo Srbije ne sadrži posebnu odredbu koja omogućava nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima za njihovo učešće u nezakonitim aktivnostima u meri u kojoj su bile primorane na to. Državni organi Srbije su se pozvali na odredbe KZ koje utvrđuju opšti princip da ne postoji krivično delo ako je isključena protivpravnost ili krivica, iako postoje sva obeležja krivičnog dela. Organi su se takođe pozvali na članove KZ koji isključuju krivičnu odgovornost za krivična dela učinjena pod dejstvom neodoljive sile i odredbe kojima se utvrđuju olakšavajuće okolnosti. Pored toga, Zakon o prekršajima (član 15) propisuje da se prekršaj učinjen pod prisilom ili pretnjom ne smatra prekršajem. Dalje, Zakon o strancima i uputstvo za njegovu primenu sadrži odredbe koje obavezuju nadležne organe da utvrde okolnosti lica koje je ušlo u Srbiju ilegalno odnosno ukoliko je boravak lica iregularan, kojima se isključuje odnosno umanjuje krivična odnosno upravna odgovornost u slučaju da je lice identifikovano kao žrtva trgovine ljudima.

⁴⁷

Vidi stav 212. prvog izveštaja grupe GRETA.

179. GRETA je obavještena da je tokom 2016. godine, radna grupa koja se sastoji od sudije iz Vrhovnog kasacionog suda, zamenika javnog tužioca i profesora Kriminalističko-policijske akademije pripremila smernice za primenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima u Srbiji. Smernice pod nazivom „Pravni okvir i preporuke za primenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima u Republici Srbiji“ sadrže kratak pregled pravne osnove za nekažnjavanje žrtava trgovine ljudima u međunarodnom pravu i pravni osnov i izazove za primenu ovog principa u Srbiji i sadrže posebne preporuke i smernice za sudije, tužioce i službenike policije. Prema navodima državnih organa Srbije, smernice su podeljene predstavnicima pravosuđa i policije na seminarima održanim u Nišu, Kragujevcu, Novom Sadu i Beogradu. **GRETA pozdravlja izdavanje ovih smernica i poziva državne organe Srbije da nastave njihovo dostavljanje svim relevantnim stručnjacima, posebno policijskim službenicima, tužiocima i sudijama, i da za njih organizuje redovne obuke u vezi efikasne primene principa nekažnjavanja.**

180. GRETA je obavještena o nedavnom slučaju gde je žrtva trgovine ljudima radi seksualne eksploatacije primorana da vrbuje druge žene pod pretnjama trgovaca ljudi usmerenim na njeno dete. Više tužilaštvo u Novom Sadu povuklo je optužbe protiv ove žene, po osnovu člana 26. Konvencije Saveta Evrope.⁴⁸ **GRETA pozdravlja neposrednu primenu odredbe Konvencije o nekažnjavanju u nacionalnoj sudskoj praksi i poziva državne organe Srbije da šire znanje o ovoj sudskoj praksi.**

181. **GRETA poziva državne organe Srbije da prate primenu principa o nekažnjavanju da bi utvrdili da li su neophodne izmene i dopune zakona da bi se ostvarili njegovi ciljevi, utvrđeni članom 26. Konvencije.**

4. Istraga, krivično gonjenje i procesno pravo

a. Mere koje se odnose na delotvorne istrage (član 1, 27. i 29)

182. U januaru 2016. godine usvojen je novi Zakon o policiji. Tekuća reforma Ministarstva unutrašnjih poslova uključuje premeštanje istrage krivičnih dela trgovine ljudima iz Uprave granične policije u Upravu kriminalističke policije. Postojeće jedna centralna jedinica za suzbijanje trgovine ljudima i krijumčarenja ljudi u Upravi kriminalističke policije, sa 20 zaposlenih, kao i najmanje dva policijska službenika u svakoj policijskoj stanici zadužena za borbu protiv trgovine ljudima. Centralna jedinica bi funkcionisala kroz tri odseka, odsek za koordinaciju, analizu i prevenciju trgovine ljudima, odsek za suzbijanje trgovine ljudima i odsek za suzbijanje krijumčarenja ljudi.

183. Državno tužilaštvo i Ministarstvo unutrašnjih poslova su 4. aprila 2016. godine potpisali Memorandum o saradnji u borbi protiv krijumčarenja ljudi, prema kojem je 26. septembra 2016. oformljena Radna grupa za koordinaciju zajedničkih aktivnosti. Jedan od ciljeva Memoranduma je identifikacija žrtava trgovine ljudima u lancima za krijumčarenje ljudi i drugih krivičnih dela koje vrše kriminalne grupe.

184. GRETA je takođe obavještena da je nedavno usvojen nalog za tužioce, koji ih obavezuje da kontaktiraju specijalizovane tužioce i NVO ukoliko ispituju slučaj trgovine ljudima.

⁴⁸ Još jedan primer krivičnog postupka gde je primenjen princip nekažnjavanja priložen je u Dodatku 1 odgovora organa Srbije na upitnik grupe GRETA za drugi krug evaluacije. Vidi strane 80-82 odgovora na upitnik: <http://rm.coe.int/168063bdfa>

185. Kao što je već pomenuto u prvom izveštaju grupe GRETA, upotreba posebnih istražnih tehnika regulisana je članom 161. ZKP, koji omogućava sledeće tehnike: tajni nadzor komunikacije, tajno praćenje i snimanje, simulovani poslovi, računarsko pretraživanje podataka, kontrolisana isporuka i prikriveni islednik. Član 161. ZKP takođe utvrđuje spisak krivičnih dela koja se mogu istraživati upotrebom posebnih istražnih tehnika i obuhvataju trgovinu ljudima. Sve posebne istražne tehnike mogu da se nalože za istragu trgovine ljudima, osim kontrolisane isporuke i prikrivenih islednika, koji su dozvoljeni samo kada se istražuje krivično delo koje je počinila organizovana kriminalna grupa i podložno je postupku javnog tužilaštva sa posebnim nadležnostima. Državni organi su dostavili primere slučajeva trgovine ljudima u kojima su korišćene posebne istražne tehnike (tajni nadzor komunikacije).⁴⁹

186. Prema navodima državnih organa, kada posebni tužilac za borbu protiv organizovanog kriminala sprovedi istrage u slučajevima trgovine ljudima, paralelno se sistematski sprovodi finansijska istraga da bi se dobili dokazi za finansijski aspekt datog krivičnog dela. Tokom izveštajnog perioda, izrečene su tri pravosnažne presude za trgovinu ljudima, u kojima je došlo do zaplene imovine: Višeg suda u Kraljevu, što je dovelo da zaplene imovine u iznosu ekvivalentnom 11.300 evra, Višeg suda u Novom Pazaru, što je dovelo do zaplene imovine u iznosu ekvivalentnom 49.400 evra i Višeg suda u Subotici, zaplenom imovine u iznosu ekvivalentnom 800 evra. Međutim, uprkos postojanju jedinice za finansijske istrage u okviru Uprave kriminalističke policije, GRETA je obavestena da se finansijske istrage ne sprovedu sistematski u svim slučajevima trgovine ljudima.

187. Organi su informisali grupu GRETA da su pokrenute istrage slučajeva trgovine ljudima protiv 71 lica tokom 2013, 23 tokom 2014, 32 tokom 2015. i 13 tokom 2016. Tokom 2013. godine, zatvorske kazne su određene za 45 lica a jednom licu je izvršenje kazne obustavljeno; tokom 2014. godine kaznu zatvora dobilo je 16 lica a jednom licu je izvršenje kazne obustavljeno; tokom 2015. godine kaznu zatvora dobilo je 11 lica. Prema podacima dobijenim od Vrhovnog kasacionog suda, od 1. januara 2010. do 31. decembra 2016, u sudovima u Srbiji izrečena je 61 pravosnažna presuda za trgovinu ljudima (uključujući 23 u Višem sudu u Beogradu, šest u Višem sudu u Pančevu, šest u Višem sudu u Jagodini, šest u Višem sudu u Kragujevcu, a ostale u drugim sudovima). Pet lica je osuđeno na kaznu zatvora preko 10 godina, 28 lica je osuđeno na kaznu zatvora od 5 do 10 godina, 38 lica na kaznu zatvora od tri do pet godina, 23 lica na kaznu zatvora od jedne do dve godine, a šest lica na kaznu zatvora od šest meseci do godinu dana.

188. GRETA je primila izveštaje o srpskim državljanima koji rade u fabrici *Samsung* u Slovačkoj bez ugovora, za vrlo niske plate i u teškim uslovima života. Osim toga, ima izveštaja o navodnoj eksploataciji srpskih radnika na gradilištima za Zimske olimpijske igre u Sočiju (2014), gde su srpski državljani koji su vršili regrutovanje i obezbeđivali prevoz delovali kao podizvođači ruskih kompanija. Srpski radnici, navodno, nisu imali radne dozvole i bili su podvrgnuti ucenama sa pretnjom da će biti prijavljeni ruskim imigracionim vlastima. U Višem javnom tužilaštvu u Čačku vodi se krivični postupak zbog navodne eksploatacije radne snage u vezi sa Zimskim olimpijskim igrama u Sočiju, uključujući jednog navodnog počinioca i 105 žrtava trgovine ljudima kao svedoka. U drugom slučaju u kojem su bili uključeni srpski radnici u Moskvi, Više javno tužilaštvo u Šapcu donelo odluku da nema mesta pokretanju krivičnog postupka u vezi trgovine ljudima; međutim, utvrđeno je da poslodavac ima neizmireni dug prema zaposlenima, za radno angažovanje u trajanju od 10 do 12 dana.

⁴⁹ Slučaj transnacionalne trgovine ljudima koji je ispitivao Viši sud u Beogradu, gde je krivično delo počinila organizovana kriminalna grupa u svrhu seksualne eksploatacije odraslih i maloletnih lica. Osuđena su četiri počinioca na po 14, 12, 10 i 10 godina zatvora.

189. GRETA upućuje na slučaj "SerbAz" iz 2009. godine, koji se odnosio na radnu eksploataciju nekoliko muškaraca iz Bosne i Hercegovine, Srbije i "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije" u Azerbejdžanu⁵⁰. U vezi s ovim slučajem srpska policija je saslušala oko 19 osoba, ali nisu nađene činjenice koje bi potvrđivale trgovinu ljudima. Tužilaštvo BiH, Poseban odel za organizirani kriminal uputilo je Višem javnom tužilaštvu u Šapcu zahtev za pružanje međunarodne pravne pomoći, posebno za saslušanje određenog broja lica u svojstvu svedoka, koji se nalaze u Srbiji. Postupljeno je po zahtevu i traženi materijal je dostavljen Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, koje nastavlja krivični postupak za krivična dela organizovanog kriminala, zasnivanja ropskog odnosa i prevoza lica u ropskom odnosu, nezakonitih uskraćivanja identifikacionih dokumenata i trgovine ljudima.

190. GRETA beleži da je došlo da značajnog smanjenja broja krivičnih istraga slučajeva trgovine ljudima tokom 2016. U nekim slučajevima slučajevi trgovine ljudima su istraživani, procesuirani i izneti pred sud kao druga krivična dela (poput posredovanja u prostituciji, u skladu sa članom 184. KZ) za koja su manje kazne. Posebno zabrinjavaju nejasnoće oko toga da li neka situacija potpada pod definiciju trgovine ljudima u slučaju kada se smatra da se žrtva složila da radi u uslovima eksploatacije, iako se u članu 388. stav 10 KZ eksplicitno navodi da pristanak na eksploataciju odnosno na uspostavljanje ropskog ili sličnog odnosa nema značaj za utvrđivanje krivičnog dela trgovine ljudima. Krivična dela manje težine od trgovine ljudima mogu takođe da omoguće zaključenje sporazuma o priznanju krivice i navodno u najmanje jednom slučaju žrtva trgovine ljudima koju je formalno identifikovao Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima nije prepoznata kao oštećena strana u krivičnom postupku zbog preinačenja slučaja trgovine ljudima.

191. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preuzmu korake da osiguraju da se krivična dela trgovine ljudima delotvorno istražuju i procesuiraju, i da dovode do srazmernih sankcija koje odvrćaju od vršenja krivičnog dela, naročito tako što će:**

- **osigurati da su jedinice koje istražuju krivična dela trgovine ljudima prikladno opremljene resursima;**
- **ohrabrivati tužioce i sudije da razvijaju specijalizaciju za trgovinu ljudima u pogledu uspešnog gonjenja i osuđivanja većeg broja trgovaca ljudima;**
- **sistematski sprovoditi finansijske istrage radi lociranja, oduzimanja i zaplene imovine počinitelaca.**

b. Zaštita svedoka i žrtava (član 28 i 30)

192. U prvom izveštaju GRETA je apelovala na državne organe Srbije da u potpunosti iskoriste mere za zaštitu žrtava i svedoka trgovine ljudima i da preuzmu dodatne mere da osiguraju da su one adekvatno zaštićene od potencijalne odmazde ili zastrašivanja tokom pravosudnog postupka, uključujući i kroz reviziju prakse direktnog suočavanja žrtava sa osumnjičenim trgovcima ljudima na sudu. GRETA je takođe smatrala da državni organi Srbije treba da osiguraju usmeravanje posebnih mera na decu žrtve trgovine ljudima koje uzimaju u obzir najbolji interes deteta.

⁵⁰ Vidi paragraf 223 prvog izveštaja GRETA o Srbiji. Ove osobe su regrutovane kao građevinski radnici preduzeća "SerbAz Project Design and Construction LLC" (registrovane u Holandiji i Azerbejdžanu). Prema izveštaju nevladine organizacije Astra, lica koja su bila u pitanju imala su svoje pasoše po dolasku u Azerbejdžan, bila smeštena u lošem stanju i nisu imali platu. Delegacija GRETA je obavestena da je Služba za zaštitu žrtava trgovine ljudima informacije o slučaju "SerbAz" dobila od policije 22. oktobra 2009. godine.

193. Zakon o programu zaštite učesnika u krivičnom postupku propisuje uslove i proceduru za pružanje zaštite i pomoći učesnicima u krivičnom postupku (osumnjičeni, okrivljeni, svedok saradnik, svedok, oštećeni, veštak i stručno lice) i njima bliskim licima koji su usled davanja iskaza ili obaveštenja značajnih za dokazivanje u krivičnom postupku izloženi opasnosti po život, zdravlje, fizički integritet, slobodu ili imovinu. Dalje, u skladu sa članom 109. ZKP sud mora da obezbedi zaštitu svedoka ili oštećenih od verbalnog zlostavljanja, pretnji odnosno svakog drugog oblika napada. U okolnostima koje ukazuju na opasnost po svedoka odnosno po bliska lica davanjem iskaza, posebno za krivična dela sa elementima organizovanog kriminala, korupcije i drugih ozbiljnih krivičnih dela, uključujući trgovinu ljudima, sud može da odluči da dodeli takvom svedoku status zaštićenog svedoka, što bi omogućilo da svedok bude ispitan bez otkrivanja identiteta i da mu se odobre mere posebne zaštite tokom suđenja.

194. U skladu sa članom 103. ZKP, žrtve trgovine ljudima mogu se okarakterisati kao „posebno osetljivi svedoci“ s obzirom na uzrast, životno iskustvo, način života, pol, zdravstveno stanje, prirodu, način ili posledice izvršenog krivičnog dela, odnosno druge okolnosti slučaja. Ovaj status omogućava žrtvama da im pomogne psiholog tokom ispitivanja i zabranjuje suočavanje sa okrivljenim. Pravnici koji pružaju pomoć žrtvama trgovine ljudima i predstavnici NVO koji prate suđenja obavestili su grupu GRETA o sve većoj primeni tokom proteklih godina statusa „posebno osetljivog svedoka“ na žrtve trgovine ljudima, što je dovelo do ograničavanja ispitivanja u prisustvu drugih, odnosno „direktnog suočavanja“ žrtava i okrivljenih. GRETA pozdravlja sve veću primenu statusa posebno osetljivog svedoka na žrtve trgovine ljudima. Prema sagovornicima grupe GRETA, najveći nivo zaštite žrtava tokom krivičnog postupka obezbeđuje Specijalni sud za organizovani kriminal. Međutim, ovaj sud ispituje samo slučajeve trgovine ljudima kada je krivično delo počinjeno kao organizovani kriminal što je retko slučaj u Srbiji.

195. Međutim, GRETA je takođe obaveštena da u nekim okolnostima, čak i kada su žrtve smatrane posebno osetljivim svedokom, one su morale da svedoče u istoj sudnici u kojoj su bili trgovci ljudima i morale su da čekaju na početak saslušanja u istoj prostoriji. Državni organi su potvrdili da do takvih poteškoća može doći zbog nepostojanja odvojenih prostorija u javnim tužilaštvima i sudovima za saslušanje žrtava i svedoka.

196. U pogledu dece, posebne mere za njihovu zaštitu u krivičnom postupku predviđene su Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. U ovom zakonu posebno se navodi da dete koje je prepoznato kao oštećena strana može da bude saslušano više od dva puta samo u izuzetnim slučajevima i da ovo saslušanje može da se obavi prenošenjem pitanja preko sudije, psihologa, pedagoga ili drugog stručnog lica, bez prisustva ostalih učesnika u postupku. Prema navodima organa, takva saslušanja se sistematski snimaju a snimci se koriste tokom postupka, ukoliko je neophodno. Ukoliko se dete saslušava kao posebno osetljiv svedok, suočavanje deteta i okrivljenog je zabranjeno. GRETA je obaveštena da je u toku prilagođavanje tri posebne prostorije (u Beogradu, Nišu i Novom Sadu) potrebama saslušanja dece kao osetljivih svedoka tokom krivičnih postupaka.

197. Član 66. ZKP omogućava predstavnicima NVO i organizacijama za podršku žrtvama da učestvuju u krivičnim postupcima na osnovu ovlašćenja oštećene strane ukoliko su ovi postupci otvoreni za javnost. Neformalna mreža pravnika specijalizovanih za zastupanje žrtava trgovine ljudima, koju trenutno čini 31 pravnik, formirana je 2009. na inicijativu NVO Astra. Pravnici iz ove mreže obučeni su o pitanjima trgovine ljudima uz pomoć holandskog Helsinškog odbora.

198. Radi poboljšanja položaja žrtava krivičnih dela, ustanovljene su Jedinice za informisanje i pomoć oštećenim licima i svedocima u svim višim javnim tužilaštvima, Tužilaštvu za organizovani kriminal i Prvom osnovnom javnom tužilaštvu. Pristup žrtava i svedoka službi podrške definisan je memorandumom o saradnji sa nevladinim organizacijama Astra i Atina i sa Viktimološkim društvom Srbije.

199. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da:**

- **u potpunosti iskoriste raspoložive mere za zaštitu žrtava i svedoka trgovine ljudima i da spreče zastrašivanje i ponovnu traumatizaciju tokom istrage i u toku i nakon sudskog postupka, uključujući i korišćenjem video konferencija i drugih odgovarajućih načina za izbegavanje „direktnog suočavanja“ žrtava i trgovaca ljudima i u skladu sa statusom „posebno osetljivog svedoka“ koji imaju žrtve trgovine ljudima;**
- **državni organi treba takođe da obezbede odvojene prostorije i čekaonice za žrtve/svedoke i okrivljene;**
- **osiguraju da policijski službenici, tužioci, sudije, zaposleni u centrima za socijalni rad koji rade sa decom i lica koja nastupaju kao pravni staratelji budu svesni posebne ugroženosti dece žrtava trgovine ljudima.** U ovom kontekstu, GRETA se takođe poziva na Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravdi prilagođenoj deci.⁵¹

c. Nadležnost (član 31)

200.

U skladu sa članom 9. KZ, krivično zakonodavstvo Srbije važi i za stranca koji van teritorije Srbije učini prema njoj ili njenom državljaninu krivično delo ako se zatekne na teritoriji Srbije ili bude izručen Srbiji. Dalje, krivično zakonodavstvo Srbije važi i za stranca koji prema stranoj državi ili prema strancu učini u inostranstvu krivično delo za koje se po zakonu zemlje u kojoj je učinjeno može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako se zatekne na teritoriji Srbije, a ne bude izručen stranoj državi.

201.

U skladu sa članom 9 KZ, Srbija ima nadležnost za krivična dela koja strani državljani učine van teritorije Srbije prema Srbiji ili njenim državljanima, ako se počinitelj zatekne na teritoriji Srbije ili bude izručen Srbiji. Osim toga, Krivično zakonodavstvo Srbije važi i za stranca koji prema stranoj državi ili prema strancu učini u inostranstvu krivično delo za koje se po zakonu zemlje u kojoj je učinjeno može izreći kazna zatvora od pet godina ili teža kazna, ako se zatekne na teritoriji Srbije, a ne bude izručen stranoj državi. Sud u takvom slučaju ne može izreći težu kaznu od one koja je propisana zakonom zemlje u kojoj je krivično delo učinjeno. Krivično gonjenje se može preduzeti samo ako se za krivično delo kažnjava i po zakonu zemlje u kojoj je ono učinjeno. Međutim, ako je u pitanju delo koje je u vreme kad je izvršeno smatrano krivičnim delom prema opštim pravnim načelima priznatim u međunarodnom pravu, gonjenje se može preduzeti u Srbiji po odobrenju republičkog javnog tužioca, bez obzira na zakon zemlje u kojoj je krivično delo učinjeno.

⁵¹ [Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravdi prilagođenoj deci](#) (usvojene od strane Komiteta ministara 17. novembra 2010. godine na 1098. sednici zamenika ministara).

5. Međunarodna saradnja i saradnja sa civilnim društvom

a. Međunarodna saradnja (član 32. i 33)

202. Pored bilateralnih sporazuma relevantnih za borbu protiv trgovine ljudima koje je potpisala Srbija već pomenutih u prvom evaluacionom izveštaju grupe GRETA⁵², zaključeni su novi sporazumi, posebno Memorandum o razumevanju između Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Nacionalne kriminalističke agencije Velike Britanije o saradnji protiv organizovanog kriminala, koji pokriva trgovinu ljudima, potpisan 8. decembra 2014. godine; Sporazum o saradnji policije u suzbijanju i borbi protiv kriminala potpisan je 22. januara 2015. godine između Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Ministarstva unutrašnjih poslova Finske; Protokol o saradnji tokom 2015. turističke sezone potpisan je između Direkcije policije Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore; kao i Pismo o namerama o saradnji, potpisano 25. oktobra 2015. između Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Ministarstva unutrašnjih poslova Katara. Dalje, organi su informisali grupu GRETA o zaključivanju Memoranduma o saradnji 27. oktobra 2015. godine između Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i Federalne službe za migracije Ruske Federacije, koja obuhvata saradnju na regulisanju radne migracije kroz primenu zajedničkih programa u ovoj oblasti. Tokom 2015. godine Vlada Srbije je takođe zaključila sporazum sa Vladom Belorusije o saradnji u borbi protiv kriminala, uključujući trgovinu ljudima.

203. Potpisan je Sporazum o operativnoj i strateškoj saradnji između Srbije i Europolu 16. januara 2014. godine, kojim se predviđa saradnja na polju borbe protiv trgovine ljudima. On je stupio na snagu 1. jula 2014. godine i uvećao operativne kapacitete Ministarstva unutrašnjih poslova za saradnju sa organima reda drugih država i Europolu u istrazi slučajeva trgovine ljudima. U junu 2015. godine, stručnjaci Srbije iz Uprave kriminalističke policije i Uprave granične policije postali su članovi „Feniks“ grupe Europolu za trgovinu ljudima. Time je omogućena razmena podataka i poverljivih informacija koje se odnose na posebne slučajeve trgovine ljudima, u skladu sa Sporazumom o saradnji sa Europolom.

204. U decembru 2015. godine, predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije i tužilaštava Srbije, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, učestvovali su u radionici organizovanoj u okviru projekta pod nazivom „Zajednički istražni timovi za borbu protiv trgovine ljudima na Zapadnom Balkanu“. Među prezenterima na radionici bili su stručnjaci iz Europolu i Eurojusta.

205. Srbija nema sporazum o saradnji sa Eurojust-om i može da učestvuje u Zajedničkom istražnom timu (ZIT) samo na poziv država EU. Do sada nije imala formiran ZIT, sa učešćem srpskih organa za sprovođenje zakona, za istragu slučajeva trgovine ljudima. Ima jedan sporazum o osnivanju ZIT između Austrije, Mađarske i Srbije zaključen u septembru 2015. godine radi istrage protiv organizovanih kriminalnih grupa koje se bave ilegalnim krijumčarenjem migranata poreklom sa Bliskog istoka i iz Afrike, koja je rezultirala podizanjem optužnice protiv četiri lica u Srbiji optuženih za krijumčarenje ljudi i ilegalni prelazak granice.

206. Organi su se pozvali na jednu istragu sprovedenu u periodu 2014-2015. transnacionalnog slučaja trgovine ljudima, u kojem je učestvovalo sedam žrtava seksualne eksploatacije iz Srbije, što je dovelo do podnošenja krivične prijave protiv tri lica u Sloveniji. U drugom slučaju transnacionalne trgovine ljudima koji je počinila organizovana kriminalna grupa, odrasli i deca vrbovani su u Srbiji i eksploatisani u Italiji u svrhu seksualne eksploatacije. Krivični postupci protiv počinitelaca sprovedeni su u Srbiji i Italiji i doveli do osude četvoro počinitelaca na kaznu zatvora od po 14, 12, 10 i 10 godina.

⁵² Srbija je zaključila bilateralne sporazume o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima sa Albanijom, Alžijom, Austrijom, Belgijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, Hrvatskom, Češkom Republikom, Danskom, Francuskom, Nemačkom, Grčkom, Italijom, Irakom, Mađarskom, Mongolijom, Crnom Gorom, Holandijom, Poljskom, Rumunijom, Ruskom Federacijom, Slovačkom Republikom, Slovenijom, Španijom, Švajcarskom, Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom, Turskom Velikom Britanijom, Sjedinjenim američkim državama.

207. Članovi Skupštinskog Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova i Odbora za rad, socijalna pitanja, društvenu uključenost i smanjenje siromaštva učestvovali su na međuparlamentarnoj radionici koju je organizirala Fondacija za trgovinu ljudima (UK) pod nazivom "Evropski parlamentarci u borbi protiv modernog ropstva" u Bukureštu (Rumunija) od 27. do 28. septembra 2016. Sličan događaj za parlamentarce na radionici Zapadnog Balkana održan je 18. maja 2017. godine u Beogradu.

208. Dalje, Kancelarija za ljudska i manjinska prava Srbije potpisala je Memorandum o saradnji sa Nemačkom organizacijom za međunarodnu saradnju (GIZ) a u periodu od novembra 2013. do novembra 2015. sprovedila program pod nazivom „Socijalna zaštita i prevencija trgovine ljudima“.

209. Što se tiče mera ranog upozoravanja i obaveštavanja u vezi sa ugroženom i/ili nestalom decom, GRETA je informisana da od 2012. godine, NVO Astra vodi evropski telefonski broj za nestalu decu (116000) u Srbiji na osnovu Memoranduma o saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova. U periodu od 2012. do 2016. godine, preko dežurnog telefona je primljeno ukupno 1759 poziva i prijavljen 81 nestanak dece (uglavnom se radi o deci koja su pobjegla od kuće i otmici dece od strane roditelja). Na osnovu pomenutog Memoranduma, nevladina organizacija Astra obaveštava Ministarstvo unutrašnjih poslova o deci čiji je nestanak prijavljen, uključujući o deci izbeglicama i migrantima. Državni organi su uputili na dva slučaja dece migranata čiji su nestanak prijavlile NVO u 2015. godini, od kojih je jedno pronađeno u Nemačkoj, a drugo u Srbiji. Još dvoje dece koja su nestala u 2016. godini pronađena su u Srbiji. Do kraja 2017. godine planirano je predstavljanje organizacije AMBER Alert, evropskog sistema za uzbunjivanje i traženje u slučaju nestanka dece i policijske mreže za nestalu decu.

210. GRETA poziva državne organe Srbije da ostvaruju i jačaju međunarodnu saradnju u pogledu sprečavanja trgovine ljudima, pomoći žrtvama trgovine ljudima i istrage i gonjenja dela trgovine ljudima.

b. Saradnja sa civilnim društvom (član 35)

211. Specijalizovane NVO potpisale su bilateralne sporazume o saradnji sa relevantnim javnim organima koji rade na polju trgovine ljudima u Srbiji. Na primer, NVO Astra je zaključila sporazume o saradnji sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, Republičkim javnim tužilaštvom i Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima. Unitas fond, relativno noviji akter iz civilnog društva u oblasti trgovine ljudima u Srbiji, potpisao je sporazume o saradnji sa Ministarstvom prosvete i Centrom za zaštitu žrtava trgovine ljudima.

212. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima potpisao je sporazum o saradnji sa Fondacijom „Tijana Jurić“, sa ciljem boljeg informisanja i senzitivacije javnosti i podizanja svesti o problemu trgovine ljudima, posebno u pogledu dece i mladih. Dalje, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i NVO Centar za romske inicijative potpisali su sporazum o saradnji u oblasti prevencije nasilja u porodici i dečjih i privremenih brakova.

213. Međutim, GRETA sa zabrinutošću konstatuje da se značajno kašnjenje u donošenju nove Nacionalne strategije borbe protiv trgovine ljudima i Akcionog plana negativno odrazilo na koordinaciju aktera u borbi protiv trgovine ljudima i na saradnju sa civilnim društvom. Predstavnici civilnog društva i međunarodne organizacije izrazili su mišljenje da se dobro uspostavljeni dijalog između državnih organa i specijalizovanih nevladinih organizacija uočen u prethodnim godinama od nedavno pogoršao.

214. Pratećim Akcionim planom Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, predviđeno je definisanje i usvajanje modela formalizovane saradnje sa NVO u oblasti borbe protiv trgovine ljudima. U Nacionalnoj strategiji je naglašeno da će NVO da ravnopravno učestvuju u procesu praćenja, izveštavanja i ocenjivanja sprovođenja Strategije, imenovanjem pet predstavnika. Upućen je javni poziv nevladinim organizacijama za učešće u procesu praćenja, izveštavanja i ocenjivanja sprovođenja Strategije koji je objavljen 29. septembra 2017. godine.

215. Kao što je ranije navedeno, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, svi pružaoci usluga, uključujući nevladine organizacije, treba ili da dobiju dozvole ili da imaju akreditovane programe u skladu sa odgovarajućim podzakonskim aktima. GRETA napominje da je samo NVO Astra podnela zahtev za izdavanje dozvole i da nijedna NVO do sada nije dobila dozvolu za pružanje usluga žrtvama trgovine ljudima. GRETA upućuje na preporuku iz tačke 129.

216. **GRETA smatra da državni organi Srbije treba da pojačaju svoje napore na unapređivanju saradnje i izgradnji strateških partnerstava sa NVO u oblasti borbe protiv trgovine ljudima, u skladu sa članom 35. Konvencije.**

IV. Zaključci

217. Od usvajanja prvog izveštaja za Srbiju Ekspertske grupe GRETA u novembru 2013. godine, pravni okvir koji definiše delovanje protiv trgovine ljudima je napredovao a pripremaju se i druge izmene zakonodavstva, naročito u vezi s usvajanjem novog Zakona o strancima.

218. Institucionalni okvir za borbu protiv trgovine ljudima je takodje napredovao, s nedavnim imenovanjem Nacionalnog koordinatora za borbu protiv trgovine ljudima, uz podršku posebne kancelarije u okviru Direkcije policije.

219. Nedavno usvajanje nove Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava (2017 – 2022) i pratećeg Akcionog plana za period od 2017. do 2018. godine, za koje su predviđena sredstva za finansiranje u državnom budžetu, ima potencijal da osnaži borbu protiv trgovine ljudima u Srbiji i da ojača strateška partnerstava sa civilnim društvom.

220. Osim toga, nova Nacionalna strategija za socijalno uključivanje Roma i Romkinja, i Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost sadrže aktivnosti koje su od značaja za sprečavanje trgovine ljudima i promovisanje prava žrtava.

221. Ulažu se napori da se nastavi s obezbeđivanjem obuke za relevantne stručnjake i da se prošire kategorije osoblja kome su namenjene. Obuka se često realizuje u saradnji s nevladinim organizacijama i međunarodnim organizacijama i, kad god je to moguće, promoviše se pristup koji uključuje više zainteresovanih strana. Suočeni sa velikim porastom broja migranata i azilanata u 2015. i 2016. godini, državni organi Srbije počeli su da organizuju obuke za službenike koji rade na pitanjima azila posvećene identifikaciji mogućih žrtava trgovine ljudima.

222. U oblasti sprečavanja trgovine ljudima, državni organi su u partnerstvu sa međunarodnim organizacijama i nevladinim organizacijama sprovedli niz aktivnosti namenjenih podizanju svesti. Posebna pažnja je posvećena podizanju svesti o rizicima trgovine decom i smanjenju izloženosti dece trgovini ljudima, uključujući i putem mera za obezbeđivanje upisa sve dece u matične knjige rođenih. GRETA pozdravlja sprovođenje istraživanja o različitim aspektima trgovine ljudima, uključujući o rizicima trgovine ljudima s kojima se suočavaju migranti s neregularnim statusom kao i uspostavljanje državnog programa kompenzacije.

223. Pozdravlja se i potpisivanje Memoranduma o saradnji između Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima i NVO Astra u oblasti identifikacije i pomoći žrtvama trgovine ljudima, kao i protokola sa Nacionalnom službom za zapošljavanje o saradnji u zapošljavanju žrtava trgovine ljudima.

224. Osim toga, GRETA pozdravlja izradu smernica za primenu odredbi o nekažnjavanju žrtava trgovine ljudima i češće dodeljivanje statusa posebno osetljivih svedoka žrtvama trgovine ljudima tokom krivičnog postupka.

225. Međutim, uprkos naporima, nekoliko pitanja i dalje izaziva zabrinutost. U ovom izveštaju, GRETA traži od državnih organa Srbije da preduzmu dalje aktivnosti u nekoliko oblasti. Mesto na kome se pojedinačne preporuke nalaze u tekstu izveštaja prikazano je u zgradama.

Pitanja koja zahtevaju hitno delovanje

- **Upućujući na odredbe člana 5, stav 5 Konvencije, po kojima Svaka strana ugovornica treba da preduzme posebne mere u cilju smanjenja izloženosti dece trgovini ljudima, kao i na Akcioni plan Saveta Evrope o zaštiti dece izbeglica i migranata (2017-2019)⁵³, GRETA poziva državne organe Srbije da pojačaju svoje napore u oblasti sprečavanja trgovine decom, a naročito:**
 - **obezbeđivanjem da deca bez pratnje i razdvojena deca budu efikasno zbrinuta, uključujući kroz siguran i odgovarajući smeštaj, te da centri za prihvatanje migranata, centri za socijalni rad i ustanove za decu imaju adekvatne ljudske i finansijske resurse za efikasno izvršavanje svojih zadataka;**
 - **obezbeđivanjem blagovremenog postavljanja staratelja i efektivnog starateljstva stranjoj deci bez pratnje. (tačka 73)**
- **GRETA još jednom poziva državne organe Srbije da preduzmu korake kako bi se poboljšala pomoć žrtvama trgovine ljudima, a naročito putem:**
 - **osiguravanja pružanja specijalizovane podrške i usluga žrtvama trgovine ljudima;**
 - **garantovanja dostupnosti odgovarajućeg i sigurnog smeštaja sa dovoljnim brojem mesta za žrtve trgovine ljudima, uključujući za muškarce;**
 - **obezbeđivanja odgovarajućeg finansiranja za usluge koje pružaju specijalizovane NVO;**
 - **olakšavanja reintegracije žrtava trgovine ljudima u društvo, uključujući kroz organizovanje stručnog usavršavanja za njih i obezbeđivanje odgovarajućih resursa i usluga koji će im pomoći u njihovoj integraciji. (tačka 128)**
- **GRETA poziva državne organe Srbije da preduzmu dalje korake kako bi se poboljšale identifikacija i pomoć deci žrtvama trgovine ljudima, a naročito putem:**
 - **intenziviranja svojih napora da se identifikuju žrtve trgovine ljudima među decom bez pratnje i decom odvojenom od roditelja ili staratelja - strancima u prihvatnim centrima za migrante i azilante, u drugim objektima i izvan bilo kojih zvanično ustanovljenih objekata;**
 - **pružanja odgovarajuće pomoći i usluga prilagođenih potrebama i pravima dece žrtava trgovine ljudima;**
 - **obezbeđivanja dodatne obuke svim zainteresovanim stranama (policija, nadležni organi za pitanja migracije i azila, centri za socijalni rad, nevladine organizacije, zdravstveni i prosvetni radnici), kao i uputstava za identifikaciju dece žrtava trgovine ljudima. (tačka 138)**
- **GRETA još jednom poziva državne organe Srbije da, u skladu sa članom 13. Konvencije, osiguraju da se svim pretpostavljenim stranim žrtvama trgovine ljudima pruži period oporavka i razmišljanja i sve mere zaštite i pomoć predviđena članom 12. stav 1. i 2. Konvencije tokom ovog perioda. (tačka 147)**

- **GRETA još jednom poziva državne organe Srbije da usvoje mere za olakšavanje i garantovanje pristupa kompenzaciji za žrtve trgovine ljudima, uključujući putem:**
 - **osiguravanja da se žrtve trgovine ljudima sistematski informišu na jeziku koji mogu da razumeju o pravu da traže kompenzaciju i o procedurama predviđenim za tu svrhu;**
 - **omogućavanja žrtvama trgovine ljudima da ostvare svoje pravo na kompenzaciju, izgradnjom kapaciteta pravnih stručnjaka za pružanje podrške žrtvama u traženju kompenzacije i putem uključivanja pitanja kompenzacije u postojeće programe obuke za pripadnike policije i sudstva;**
 - **podsticanja tužilaca da u najvećoj mogućoj meri zahtevaju dosuđivanje kompenzacije i sudija da razmatraju zahteve za kompenzaciju u krivičnom postupku;**
 - **pune primene zakonskih propisa o zamrzavanju i oduzimanju imovine radi obezbeđivanja nadoknade žrtvama trgovine ljudima;**
 - **uspostavljanja Državnog programa kompenzacije za žrtve trgovine ljudima, bez obzira na njihovu nacionalnost ili boravišni status. (tačka 159)**

Dalji zaključci:

- GRETA poziva državne organe Srbije da Nacionalnom koordinatoru za borbu protiv trgovine ljudima obezbede odgovarajuće resurse kako bi mu se omogućilo efikasno sprovođenja poverenih zadataka. (tačka 20)
- GRETA poziva državne organe Srbije da pružaju stalnu podršku radu Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima. (tačka 21)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da ustanove nezavisnog Nacionalnog izvestioca ili da kao ekvivalent nacionalnom izvestiocu odrede posebni organizacioni subjekt ili drugi nezavisni mehanizam za praćenje aktivnosti državnih institucija u oblasti borbe protiv trgovine ljudima. (tačka 25)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave s obezbeđivanjem redovne obuke o trgovini ljudima za policijske službenike, socijalne radnike, inspektore rada, stručnjake za brigu o deci, osobe koje deluju kao zakonski staratelji dece, posebno dece bez pratnje, za zdravstvene radnike, tužioce, sudije i advokate. (tačka 36)
- U cilju pripreme, praćenja i evaluacije politike borbe protiv trgovine ljudima, GRETA poziva državne organe Srbije da nastave sa razvijanjem i vođenjem sveobuhvatnog i koherentnog statističkog sistema o trgovini ljudima kroz prikupljanje pouzdanih statističkih podataka o merama za zaštitu i promociju prava žrtava, kao i istragama, gonjenju i presudama u predmetima trgovine ljudima. Statistički podaci o žrtvama treba da se prikupljaju od svih glavnih aktera, uključujući prihvatne centre za migrante i azilante, i da omoguće pregled podataka s podelom po polu, starosti, vrsti eksploatacije, zemlji porekla i / ili odredišta. Ovo treba da bude praćeno svim neophodnim merama kako bi se osiguralo pravo subjekata podataka na zaštitu podataka o ličnosti, uključujući i kada se od NVO koje rade sa žrtvama trgovine ljudima traže informacije za nacionalnu bazu podataka. (tačka 41)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da promovišu i finansiraju dalja istraživanja, uključujući o uticaju trenutne migrantske situacije na trgovinu ljudima, o razmerama i oblicima unutrašnje trgovine ljudima, kao i osnovnim uzrocima različitih oblika trgovine ljudima. (tačka 48)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave da sprovode kampanje namenjene informisanju i podizanju svesti o različitim oblicima trgovine ljudima. Buduće mere za podizanje svesti treba da se definišu u svetlu procene prethodnih mera i da se koncentrišu na utvrđene potrebe. (tačka 54)

- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave i pojačaju svoje napore na sprečavanju trgovine ljudima u svrhu radne eksploatacije, a naročito putem:
 - daljeg senzibilizovanja javnosti i relevantnih zvaničnika, posebno inspektora rada, tržišnih inspektora, policijskih službenika, tužilaca, sudija, osoblja centara za socijalni rad, nastavnika u srednjim i stručnim školama i konzularnog osoblja o rizicima trgovine ljudima radi radne eksploatacije i o pravima žrtava;
 - proširenja ovlašćenja inspektora rada obuhvatanjem privatnih stanova i obebeđivanja resursa i smernica za njih tako da oni mogu da se aktivno uključe u prevenciju trgovine ljudima;
 - jačanja praćenja rada agencija za regrutovanje i privremeno zapošljavanje i preispitivanja zakonodavnog okvira radi nalaženja eventualnih nedostataka koji bi mogli da deluju ograničavajuće na mere zaštite i prevencije;
 - tesne saradnje sa sindikatima, civilnim društvom i privatnim sektorom u cilju podizanja svesti o trgovini ljudima u svrhu radne eksploatacije, sprečavanja trgovine kroz lance za snabdevanje i jačanja korporativne društvene odgovornosti, uzimajući u obzir Vodeće principe o poslovanju i ljudskim pravima i Preporuku CM/Rec(2016)3 o ljudskim pravima i poslovanju. (tačka 61)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba nastave svoje napore na:
 - podizanju svesti o rizicima trgovine ljudima među decom, roditeljima, nastavnim osobljem i stručnjacima za zaštitu dece, s posebnim obraćanjem pažnje na romske zajednice i decu u uličnim situacijama;
 - obezbeđivanju da sva deca budu upisana u matične knjige rođenih;
 - promovisanju sigurnosti na mreži radi sprečavanja da se trgovina ljudima vrši zloupotrebom interneta. (tačka 74)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da jače uključe zdravstvene medijatore u prevenciju i otkrivanje trgovine ljudima u romskoj zajednici, obebeđujući im obuku za tu svrhu. (tačka 80)
- Priznajući napore koji su već učinjeni, GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dodatne mere za jačanje prevencije trgovine ljudima kroz socijalne, ekonomske i druge mere za ranjive grupe. Ovo bi trebalo da uključuje proaktivne mere za borbu protiv rodne nejednakosti, stereotipa i rodno zasnovanog nasilja, te olakšavanje pristupa romske zajednice obrazovanju, tržištu rada i zdravstvenim uslugama. (tačka 81)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da razviju socijalne i ekonomske inicijative za migrante i azilante koji ostaju u Srbiji kao jednu od mera za sprečavanje trgovine ljudima. (tačka 82)
- GRETA smatra da zdravstveni radnici koji se bave transplantacijom organa i drugo relevantno osoblje treba da se u okviru svoje obuke senzibiliju o trgovini ljudima radi uklanjanja organa. (tačka 88)
- GRETA podstiče Srbiju da potpiše i ratifikuje Konvenciju Saveta Evrope protiv trgovine ljudskim organima, koja će stupiti na snagu 1. marta 2018. godine, jer bi to moglo da doprinese boljoj prevenciji trgovine ljudima radi uklanjanja organa. (tačka 89)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da ojačaju svoje napore da obeshrabre potražnju za uslugama žrtava trgovine ljudima, za sve oblike eksploatacije, u partnerstvu sa civilnim društvom i privatnim sektorom. Potrebno je da se preduzmu dodatne mere kako bi se pojačala svest o rizicima trgovine ljudima i eksploataciji migranata i azilanata prisutnih u Srbiji, koje takođe treba da obuhvate aspekt potražnje. (tačka 93)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da prate uticaj Zakona o javnom redu i miru na identifikaciju žrtava trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije, zaštitu i pomoć koja im se

pruža, primenu principa nekažnjavanja i krivično gonjenje trgovaca ljudima, uključujući kroz nezavisna istraživanja. (tačka 94)

- Pozdravljaajući napore na poboljšanju kapaciteta službenika granične policije da otkrivaju i identifikuju žrtve trgovine ljudima, GRETA smatra da državni organi Srbije treba da pojačaju svoje napore usmerene na otkrivanje potencijalnih žrtava na graničnim prelazima i da organizuju odgovarajuću obuku za relevantne službenike radi omogućavanja ranog otkrivanja i upućivanje mogućih žrtava trgovine ljudima među ranjivim grupama, kao što su migranti i azilanti, uključujući decu bez pratnje i decu odvojenu od roditelja ili staratelja. (tačka 101)
- Pozdravljaajući činjenicu da je identifikacija žrtava trgovine ljudima u Srbiji i dalje odvojena od krivične istrage u predmetima trgovine ljudima, GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dodatne korake kako bi se osiguralo da se sve žrtve trgovine ljudima identifikuju kao takve i da mogu da koriste mere pomoći i zaštite predviđene u Konvenciji, a posebno putem:
 - podsticanja policijskih službenika, inspektora rada i tržišnih inspektora, socijalnih radnika, službenika koji rade na pitanjima azila, nevladinih organizacija i drugih relevantnih aktera da usvoje proaktivniji pristup i pojačaju svoje terenske aktivnosti na otkrivanju žrtava trgovine ljudima za različite oblike eksploatacije;
 - većeg uključivanja specijalizovanih NVO u identifikaciju žrtava trgovine ljudima i jače multidisciplinarnu saradnju između svih relevantnih partnera;
 - jačeg posvećivanja pažnje otkrivanju žrtava trgovine ljudima među migrantima i azilantima;
 - obezbeđivanja dovoljno osoblja i resursa za Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima kako bi mogao da blagovremeno izvršava identifikaciju žrtava trgovine ljudima. (tačka 117)
- GRETA takođe poziva državne organe Srbije da prate uticaj postupka licenciranja pružalaca usluga na kvalitet i opseg pruženih usluga. (tačka 129)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da usvoje regulatorni okvir sa procedurom za procenu starosne dobi zasnovanu na dokazima, koja osigurava pretpostavku da se osoba smatra detetom sve dok se ne dokaže da je odrasla (kako je predviđeno u članu 10, stav 3, Konvencije) i delotvorne zaštite najboljeg interesa deteta, uzimajući u obzir Konvenciju o pravima deteta i Opšti komentar br. 6 Komiteta za prava deteta. (tačka 137)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dodatne mere kako bi se sprečilo da imena i adrese žrtava trgovine ljudima budu javno dostupni. (tačka 142)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da obezbede da žrtve trgovine ljudima mogu da u potpunosti koriste pravo na dobijanje obnovljive dozvole boravka, bez dovođenja u pitanje njihovog prava da traže i uživaju azil. (tačka 151)
- GRETA poziva državne organe Srbije da izdaju odobrenja za privremeni boravak žrtvama trgovine ljudima na osnovu njihove lične situacije, pored odobrenja na osnovu saradnje žrtve u istrazi ili krivičnom postupku. (tačka 152)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave da preduzimaju korake kako bi se osiguralo da povratak žrtava trgovine ljudima bude sproveden uz dužno poštovanje njihovih prava, bezbednosti i dostojanstva, da bude, poželjno je, dobrovoljan, da bude u skladu sa obavezama po zabrani proterivanja i vraćanja, i sa pravom na traženje i uživanje azila, a u slučaju dece, da bude u potpunosti u skladu sa principom najboljeg interesa deteta. U tom kontekstu, državni organi treba da nastave da razvijaju saradnju sa zemljama porekla žrtava kako bi se osigurala sveobuhvatna procena rizika i bezbednosti (član 16. stav 7 Konvencije) i bezbedan povratak žrtava, kao i njihova efikasna reintegracija po povratku. Treba da se obrati puna pažnja na smernice UNHCR-a o primeni Konvencije o izbeglicama na žrtve trgovine ljudima. (tačka 166)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da obezbede da sve otežavajuće okolnosti predviđene u Konvenciji budu adekvatno uzete u obzir. (tačka 170)

- GRETA ponovo ističe da smatra da državni organi Srbije treba da usvoje neophodne izmene ovog člana kojima bi se osigurala njegova primena na svu decu, odnosno na osobe mlađe od 18 godina (prema Konvenciji). (tačka 174)
- GRETA poziva državne organe Srbije da obezbede informisanje o odredbi kojom se korišćenje usluga žrtava trgovine ljudima definiše kao krivično delo i da promovišu njenu primenu u praksi. (tačka 175)
- GRETA poziva državne organe Srbije da nadgledaju primenu odredbi o korporativnoj odgovornosti u slučajevima trgovine ljudima kako bi se osigurala njihova efikasna primena u praksi. (tačka 176)
- GRETA poziva državne organe Srbije da nastave s dostavljanjem smernica za primenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima svim relevantnim stručnjacima, posebno policijskim službenicima, tužiocima i sudijama, i da za njih organizuje redovne obuke u vezi efikasne primene principa nekažnjavanja. (tačka 179)
- GRETA pozdravlja direktnu primenu odredbe Konvencije o nekažnjavanju u nacionalnom pravu i poziva državne organe Srbije da obezbede upoznavanje sa relevantnom sudskom praksom. (tačka 180)
- GRETA poziva državne organe Srbije da stalno prate primenu principa nekažnjavanja, kako bi se utvrdilo da li su potrebne izmene zakonodavstva da bi se postigli ciljevi ovog principa, kako je predviđeno članom 26 Konvencije. (tačka 181.)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da preduzmu dalje korake kako bi se osigurala efikasna istraga i krivično gonjenje krivičnih dela trgovine ljudima, koji će rezultirati srazmernim i odvraćajućim sankcijama, posebno putem:
 - obezbeđivanja odgovarajućih resursa za jedinice koje vode istrage u krivičnim delima trgovine ljudima;
 - podsticanja tužilaca i sudija da razviju specijalizaciju za trgovinu ljudima u cilju uspešnog gonjenja i većeg osuđivanja trgovaca ljudima;
 - sistematičnog sprovođenja finansijskih istraga radi lociranja, zaplene i oduzimanja imovine počilaca. (tačka 191)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba:
 - da u punoj meri koriste raspoložive mere za zaštitu žrtava i svedoka trgovine ljudima i da spreče zastrašivanje ili ponovnu traumatizaciju tokom istrage i tokom i nakon sudskog postupka, uključujući tako što će se koristiti video konferencije i druga odgovarajuća sredstva za izbegavanje direktnog unakrsnog ispitivanja („direktnog suočavanja“) žrtava i navodnih počilaca, i tako što će se žrtvama trgovine ljudima dodeljivati status „posebno osetljivih svedoka“;
 - da obezbede odvojene prostorije i prostor za čekanja za žrtve/svedoke i optužene;
 - da obezbede da policijski službenici, tužiocima, sudije, osoblje centara za socijalni rad koje radi sa decom i lica koja deluju kao zakonski staratelji budu upoznati sa posebnom osetljivošću dece žrtava trgovine ljudima. U tom kontekstu, GRETA takođe upućuje na Smernice Komiteta ministara Saveta Evrope o pravosuđu po meri deteta. (tačka 199)
- GRETA poziva državne organe Srbije da nastave i ojačaju međunarodnu saradnju u cilju sprečavanja trgovine ljudima, pružanja pomoći žrtvama trgovine ljudima i istrage i krivičnog gonjenja trgovine ljudima. (tačka 210)
- GRETA smatra da državni organi Srbije treba da nastave izgradnju strateških partnerstava sa nevladinim organizacijama i sindikatima, u skladu sa članom 35 Konvencije, putem njihovog uključivanja u prevenciju trgovine ljudima, u proces identifikacije žrtava, pružanja pomoći žrtvama i planiranje, praćenje i ocenjivanje aktivnosti u borbi protiv trgovine ljudima. (tačka 216)

Dodatak

Spisak organa državne uprave, međudržavnih i nevladinih organizacija i drugih aktera civilnog društva s kojima je GRETA održala konsultacije

Organi državne uprave

- Ministarstvo unutrašnjih poslova
 - o Zoran Lazarov, pomoćnik ministra
 - o Direkcija policije
 - o Uprava kriminalističke policije
 - o Uprava granične policije
 - o Kancelarija za azil
- *Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja*
 - o *Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima*
 - o *Tržišni inspektorat*
 - o *Inspektorat za rad*
- *Ministarstvo spoljnih poslova*
- *Ministarstvo pravde*
- *Ministarstvo prosvete*
- *Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija*
- *Ministarstvo zdravlja*
 - o *Uprava za biomedicinu*
- *Ministarstvo omladine i sporta*
- *Republičko javno tužilaštvo*
- *Narodna skupština Republike Srbije*
- *Vrhovni kasacioni sud*
- *Komesarijat za izbeglice i migracije*
- *Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade RS*
- *Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade RS*

Međudržavne organizacije

- *Kancelarija Međunarodne organizacije za migracije (IOM) u Beogradu*
- *Kancelarija Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OSCE) u Beogradu*
- *Kancelarija Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice (UNHCR) u Beogradu*
- *Kancelarija Fonda Ujedinjenih nacija za decu (UNICEF) u Beogradu*

NVO i drugi akteri civilnog društva

- *Astra*
- *Atina*
- *Beogradski centar za ljudska prava*
- *Centar za integraciju mladih*
- *Centar za prava deteta*

- *Novosadski humanitarni centar*
- *Praxis*
- *Crveni krst Srbije*

Коментари Владе

ГРЕТА се ангажовала на изради првог нацрта извештаја у дијалогу са властима Србије. Бројни коментари власти су прихваћени и интегрисани у финалну верзију извештаја.

Конвенција захтева да „извештај и закључци ГРЕТА су јавни од тренутка њиховог усвајања, као и евентуалне примедбе односне стране уговорнице“. ГРЕТА је упутила свој коначни извештај српским властима 13. децембра 2017. године и позвала их да поднесу финале коментари. **Коментари власти Србије, поднети 12. јануара 2018. године, приказани су у даљем тексту.**

Влада Републике Србије
Министарство унутрашњих послова
Кабинет министра

01 Број: *556* /18
 Датум: 12.01.2018. године
 Београд

САВЕТ ЕВРОПЕ
ДИРЕКТОРАТ ЗА ЉУДСКА ПРАВА И ВЛАДАВИНУ ПРАВА
Секретаријат Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

Поштовани,

Министарство унутрашњих послова Републике Србије добило је завршни извештај о другом циклусу евалуације, који је припремила Група експерата за сузбијање трговине људима (GRETA) о спровођењу Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

Овом приликом се захваљујемо члановима делегације GRETA који су посетили Републику Србију у марту 2017. године, господину Јан Ван Дијку, првом потпредседнику групе GRETA, госпођи Рити Теодору Суперман и Давиду Долидзеу, из Секретаријата Конвенције, на одличној сарадњи током посете и великој професионалности, стручности и посвећености спровођењу одредби Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

У складу са Одлуком о образовању Савета за борбу против трговине људима од 12. октобра 2017. године и Стратегијом превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022, извештај GRETA о другом циклусу евалуације спровођења Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима за Србију, биће разматран на наредној седници Савета за борбу против трговине људима. У складу са препорукама GRETA, Савет за борбу против трговине људима предложиће адекватне мере за имплементацију препорука и ангажовање потребних ресурса, посебно имајући у виду припрему израде Акционог плана за период 2019-2020. године за спровођење Стратегије превенције и сузбијања трговине људима, посебно женама и децом и заштите жртава 2017-2022.

Имајући у виду висок ниво сарадње током целог процеса другог циклуса евалуације, и сарадњу са госпођом Петјом Несторином, извршним секретаром Конвенције, Република Србија са задовољством очекује наставак заједничког рада са GRETA и Саветом Европе, нарочито кроз пројекат „Превенција и борба против трговине људима у Србији“ у оквиру Хоризонталног програма подршке за земље Западног Балкана и Турску.

Све додатне информације, као и континуирано извештавање Секретаријата Конвенције о активностима које се односе на спровођење Конвенције и препорука ГРЕТА, Република Србија ће достављати преко Националног координатора за борбу против трговине људима и Националне контакт тачке за сарадњу са ГРЕТА.

С поштовањем,

**ПОТПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ,
МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ
ПОСЛОВА И
ПРЕДСЕДНИК САВЕТА ЗА БОРБУ
ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА**

Stefanović
др. Небојша Стефановић